

ЦЕРКВА І НАРІД

З М І С Т

АРХИПАСТИРСЬКЕ ПОСЛАННЯ до духовенства і вірних Волинської єпархії	1
ТАРАС ШЕВЧЕНКО. На Різдво	3
МОДЕСТ ЛЕВИЦЬКИЙ. Хрест і півмісяць	3
У. Українські колядки й колядські обряди	7
К. М. Православна Церква в Польщі 1935 р.	15
М. К. Бог є причиною початку світа	19
С. Є. Пінський Собор 1791 року	21
І. В. Що таке „Українська реформована церква“	31
СВЯЩ. Д. ЧИРСЬКИЙ. Ми і нарід	37
Л. К. Самі собі шкодять	39
В пресі: Справа науки релігії по школах	42
+ Фотій II, святіший патріарх вселенський	59
+ Митроф. прот. Андрей Іванович Козловський.	43
+ Митроф. прот. Наркис Юліянович Данилевич	44
Лист до редакції: Відозва зїзду представників учасників Емеритальної Каси Духовенства	45
Х р о н і к а	57
Відо з в а Жуковецької парафії, Крем. пов.	59
Ілюстрації: Звізда ясна засіяла.	
О ф і ц і й н и й в і д д і л :	
а) Про належний догляд з боку духовенства за придорожніми хрестами	47
б) Про термін скликання Єпархіяльного Зібрання	47
с) Про порядок перевірки стану рахунків платників єпархії	48
д) Про зменшення оплат за виклади науки релігії в школах	48
е) Про допомогу духовенства переведенню збірки на викуп будинка Укр. гімназії в Луцьку	48
ф) З приводу смерті Св. Патріарха Фотія II.	55
г) Нагороди	49
h) Адміністративні переміни	50
і) Хиротонії	57
і) Некролог	57
к) Оголошення в шлюбнорозв. справах	62

Церква і Нарід

ДВОТИЖНЕВИК, ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ
І ЦЕРКОВНО-ГРОМАДСЬКИМ СПРАВАМ.

Рік II.

Кременець, 1—15 січня 1936 р.

Ч. 1—2.

Архипастирське послання до духовенства і вірних Волинської Єпархії

7239
II
С. 498.
2(1936)

Смиренний **АЛЕКСІЙ**,
з Божої ласки Архієпископ Волинський і Кременецький.

Сердечно вітаю мою возлюблену Паству Волинську з днями Великого Свята Різдва Христового, як рівнож і Нового Року. Дякую Богові, що вдруге вже дарував Він мені радість і втіху на сторінках нашого органу увійти з Вами, други мої, в святочне єднання і побажати усім, щоб благодать великих і урочистих свят щедро доторкнулася сердець Ваших і хоч у дні святочні полекшила усім нам тяжке сучасне життя.

Життя завжди було трудним для людей, і в цих труднощах важили далеко не сами матеріяльні злидні. Досить спам'ятати, як тяжко було людству до Різдва Христового, щоб зрозуміти, що духовна убогість і неможливість знайти зміст існування найбільш причиняються до розпачі людей.

Але родився Христос, і життя стало повним, бо усякий, хто прийняв нове життя во Христі, одержав багатство розуміння того життя і його остаточної цілі. Ще древній пророк св. Ісаїя натхненно прозрівав величність життя з Богом, коли віщав, що „з нами Бог“, і кликав усі народи „розуміти це і покоритися“, а ми тепер своїми очима духовними бачимо й знаємо ту величність і в день Різдва Христового проголосимо її особливо гаряче, з силою віри й надії на перемогу добра над злом.

Колись наші прадіди, та й старші віком з нас самих,— з погордою віщали пророчі слова „з нами Бог“, прикладаючи їх до найбільш значних обставин свого життя й приписуючи їм значіння занадто мирське, матеріяльне, а нині ми наведені досвідом, що не про земне владцтво віщав св. пророк. Тепер для нас так зрозумілі протилежності великого святого: небо і вертеп, ясла і невмістимий Бог... Христос прийшов на землю і відкрив для землі нове життя і положив початок вічному царству, котре не полягає в обладанні світом. Тому то світ

Biblioteka Jagiellońska

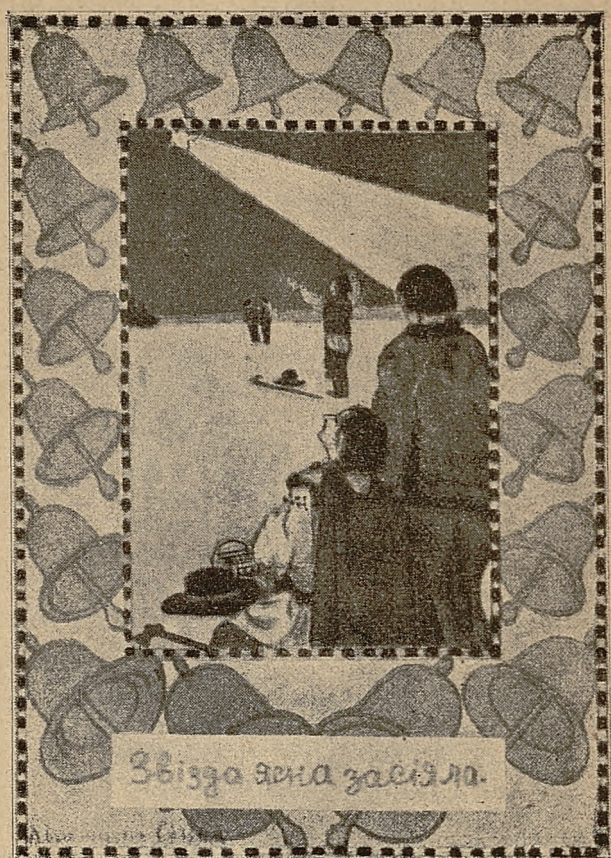
7239

і не примітив явлення Христа, а тільки убогі смиренні пастухи в Різдвяну ніч оказались достойними і гідними зустрінути грядуче нове життя й заспівати на Його честь, разом з ангелами, урочисту пісню мира на землі.

Нема тепер того мира на землі, але не Рождений Господь тому виною, а люде, котрі відступили від принесеного Ним нового життя, так далекого від гордощів, пристрастей, самолюбства, а повного чистоти, лагідности і доброділанья. Мир відійшов від нас, але велике свято Різдва Христового щорічно переконує нас, що ми сами в тому повинні і що ми завжди можемо привернути його, коли захочемо бути добрими християнами, що люблять нове життя, принесене на землю Рожденим Богомладенцем.

І Новий рік слідує зараз же за Різдвом в нашому святочному крузі також не випадково, а з ясною метою, щоб ми, насолодившись радощами нового життя у днях Різдва Христового, старалися ідеали його втілювати і в нашім дальнішій житті. О, коли б то ми у новому році спромоглися хоч по часті виконати в нашому особистому житті закон Христов; о, коли б і наше громадянське життя будувалось і пішло в згоді з життям Христовим і заповідями Церкви,— тоді ми ближчими були б і до мира Христового, і той мир живив і грів би нас серед життьових скорбот; тоді би ніхто не посмів нам сказати, що Церква Христова не вистарчає для вирішення найважливіших життєвих питань, бо ми в собі бачили б спасіння людини, яке уготовав Рождений Господь для всіх. Те спасіння, якого, сподобилися угодники Божі, що здійснили в собі нове життя Христове й світять нам на церковному обрії що дня на протязі року, від св. Василя Великого на Новий рік до св. Меланії—свята останнього дня року.

Нехай же Рождений у вертепі й положений в яслах Господь, просвітить усіх нас світом свого нового, якого не було до Його втілення, життя; нехай від першого ж дня нового року кождий з нас подбає, щоб з нами був Бог, щоб Його життя в нас приваблювало до нас не тільки близьких, а і дальніх; нехай святі угодники Божі будуть для нас добрими вождями по втіленню в нас життя Божого во всі дні життя нашого, нехай запанує серед нас і над усім світом той мир Божий, який приніс на землю Христос і без якого нема і не може бути доброго співжиття людського... щоб ми усі єдиним серцем могли заспівати величне „З нами Бог“ в радіснім переконанні, що яка б не панувала на світі облуда, як не вигідні були б стихії світу цього, ми не підемо за тією облудною мамою й за тими стихіями, бо віримо твердо в остаточне торжество й вічну перемогу Царства Божого й правди Христової. Амінь.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО.**На Різдво.**

(Ф. М. Лазаревському).

...Згадай в пустині,
 Далеко, над морем,
 Свого друга веселого,
 Як він горе боре.
 Як він свої думи тиї
 І серце убоге
 Заховавши, ходить собі
 Та молиться Богу,
 Та згадує Україну
 І тебе, мій друже;
 Та іноді й пожуриться...
 Звичайно—не дуже,
 А так тільки... На дворі, бач,
 Наступає свято...
 Тяжко його, друже-брате,

А ти, друже мій єдиний,
 Як маєш журитись,
 Прочитай оцю цидулу
 І знай, що на світі
 Тільки й тяжко, що в пустині
 У неволі жити...
 Та й там живуть, хоч погано...
 Що ж діяти маю!...
 Треба б вмерти,—так надія,
 Брате, не вмірає!

Самому стрічати
 У пустині!... Завтра рано
 Заревуть дзвіниці
 В Україні, завтра рано
 До церкви молитись
 Підуть люде... Завтра ж рано
 Завіє голодний звір в пустині
 І повіє ураган холодний.
 І занесе піском, снігом
 Курінь—мою хату.
 Отак доведеться—свято
 [зустрічати.
 Що ж діяти? На те й лихо,
 Щоб з тим лихом битись...

Кос-Арал, на Аральському морі, 24 грудня 1848 р.

МОДЕСТ ЛЕВИЦЬКИЙ.**Хрест і півмісяць.**

(Уривок з різдв. оповідання).

...Після обіду пасажири знов повиходили „на верх“.
 Я вийшов за старим „воеводою Явором“, і сіли ми на тих
 самих місцях, де сиділи перед обідом.

Сонце вже ховалося за край морського простору; під його
 укісним червоним промінням срібна луска хвиль змінилася на щи-
 ро-золоту,— сказав би: хтось розсипав по тому просторі нові
 золоті червінці й дукати.

Тихо було; тепло, спокійно; здавалось, навіть машини паро-
 ходні торохтіли й гули вже не так гучно, ніби втомились над-ве-
 чір після цілоденної роботи, і море за пароходом не так шуміло,
 ніби вже збираючись на нічний спочинок.

— Так оце знов у Сербію їдете?—спитав я старого.

— Еге. Звик я до них; укупі з ними кров проливав, голодував і мерз у горах. І тепер, як прочув про їх завзяту боротьбу за кращу долю, непереможнo знов схотілося до них. Ще може здужаю, коли не чету водити, то хоч простим салдатом із ними вкупі битись.

— Не даються турки, хоч як їм скрутно стало,—сказав я.

— Лицарський народ!... Гарний народ!...— одрік старий Явор. — Жаль мені сербів і болгарів, жаль щиро й турків... Бо хоч бився я з ними, а поважаю їх за вдачу лицарську, благородну.

— І чому б то не могли б ті люди якось мирно поладити свої віковічні змагання,— спитав я,— коли й ті й другі — гарні, лицарської вдачі? Віра може тут стоїть на перешкоді?

— Яка там віра!—махнув рукою старий.

— Не віра, а дипломатія проклята, брехлива, крамарська, що кров людську й сльози оцінює на гроші та ще дуже дешево. А прикриваються гарними словами: боротьба хреста з пів-місяцем, культури з варварством, Європи з Азією... „Суєслови, лицеміри, господом прокляті“,—як казав Шевченко. А віра що? Така сама Магометова, як і наша християнська; нам їхня не вадить, а їм наша ані трошки. Магометане, може, навіть щиріші; вони просто й щиро кажуть: бий ворогів пророка й добро тобі буде в раю. Бився я в Трансваалі з бурами проти англійців. Отже, маєте, і бури кажуть: „З нами Бог!“ і англійці кажуть: „З нами Бог!“ З ким же Бог?—питаю я. Або, може, два Боги на небі? От і шукай, де тут правда.

І задумався старий Явор, дивлячись на ту золоту луску морських хвиль, що почала вже темніти й гаснути, бо сонце вже майже зовсім сховалося за обрій неба.

— Оце сьогодні, — почав він помалу, — Свят-вечір у нас... на Україні. Тут тепло, як у літку, а там, у нас, холод, сніг, мороз. Колядують діти... Ой, як давно я чув ті колядки. Чи доведеться ж коли почути їх ще раз, хоч перед смертю...

Зітхнув і я, згадавши про далеку рідну країну.

— Оце про віру нашу й мусульманську говорив я, та й мимохідь пригадав собі одну подію з мого бурлацького життя, так само у Свят-вечір... Давно це було, ще як ходив я четником по Герцеговині... Хочете—розкажу.

— Боже мій!—скрикнув я. Радісенський буду! Вас слухати,—як дивну, чарівну казку якусь! Розкажіть, батьку!

— Слухайте, рідний мій!

Було це року 1875, коли вже на добре почалася ворохобня по всій Боснії, Герцоговині, Сербії. Ходили четами повстанці й чет тих було багато, сила.

Були маленькі гуртки, по двадцять-тридцять чоловіка, були й великі чети, по півтора-ста, двісті й більше душ. Одну таку велику чету водив я. Не можу ван сказати, скільки було в мене юнаків, бо ніколи обрахунку їм не робив, а воля їм була повна: кому треба до дому—йшов, не питав, а кого турки зруйнували, спалили, той у чету йшов, яка перша траплялася йому. Іноді, як пощастить, бувало, розбити турків, то відразу з пів-сотні юна-

ків до чети пристане, забравши зброю побитих, а як доведеться тікати від турків, коли сила їх велика йшла на нас, то розпорозувалась чета геть: десятків два-три найзавзятіших бурлак лишається зо мною й ховаємось по ярах, між скелями. А потім поодиноці сходяться знов мої гайдуки, як їх там звали. Іноді, дві-три чети разом бралися й гуртом ішли на турка, а побивши його, —розходилися у різні сторони.

Ходили четами за тепла, коли можна було в лісах та ярах днювати й ночувати; а на зиму всі чети розходилися по домівках і сиділи там до весни. Тільки ми, гарамбаші, ватажки, не могли у людських оселях зимувати, бо дуже за нами стежили за птії, поліція турецька, і небезпечно було нам показуватись у селах та містечках.

То вже ми, старшина, зимували в тайниках, таких печерах, що тільки орли та лисиці туди заглядали, та де-хто з четників наших, що крадькома носили нам харчі.

Так отої зими 1875 року сиділо нас троє гарамбашів у такій печері та нудилися без усякого діла. Зима була сніжна. Од зимнього Миколи як узялася завірюха, метелиця, то так аж до Різдва курила в горах, що світу Божого не видно було. За тою метелицею й не могли дійти до нас наші хлопці й підживити нас. Сидимо ми так тиждень, другий; вже всі сухарі погризли,—ні крішічки в торбах не лишилося. За тим снігом, що все покрив трохи не па пів-сажня, нічого й в лісі добути не можна було: ні корінця, ні жолудя, ні оріха, ні дичини ніякої не вбеш, бо поховалася вся чисто.

Попадай за голоду та й годі. Днів зо три однісеньким снігом горло промочували ми, а далі бачимо, що лихо буде: до нас люди не дійдуть, а як охлянемо з голоду, то й сами до людей не доберемося. Порадилися ми та й надумали, будь що буде, йти до людей шукати хліба, а добувши—по змозі вертатися назад у схованку. Розійтись поклали ми в різні сторони: коли вже попадається заптіям у руки, то хоч не всім трьом разом.

Пішов я, попрощавшись з товаришами, а куди—і сам не знаю: за тою метелицею та снігом глибоким нічого не видно. Іду на вманя, та тільки довгою жердкою налапую поперед себе, як той сліпець, щоб у провалля яке не впасти на певну смерть собі.

Ішов я так по-коліна в снігу, іноді по пояс, по груди провалюючись: ішов пів-дня. Разів скільки спочивав та сніг їв, щоб у горлі не сохло, а як вечоріти почало, то й одчай мене взяв, бо сили вже не стало плентатись далі, а пристановища ніякого не знайшов. Охляв так, що рушницю нести не ставало сили, а покинути її—жаль було та й небезпечно. Сів я на камінь якийсь, та й сум мене взяв тяжкий, що отак смерті дождатись треба... Хоч не довго її ждати,—подумав,—бо знав, що, натомившись і знесилившись, людина скоро замерзає, надто коли сидить без руху.

Оттоді й згадав я собі рідний край наш, степ широкий, вишневі садки, левади, білі хатки,—та й тяжка невимовна туга стиснула мене за серце, а сльози так цівкою й побігли з очей.

Коли це чую: собака ніби брехнув, десь далеко, дуже да-

леко, у низу, під горою. Послухав іще: аж і справді собака!...

Стрепенувся, я—і де та сила взялася?— та й пішов обережненько на той собачий голос. Пройду з півгона й стану та слухаю. Раз чую, раз не чую... А вже звечеріло добре. Ішов я, мов п'яний: ноги підгинаються, ремінь рушниці муляє плечі, мов десять пудів на ньому висить, світ мені ходором ходить, а в очах то ясно стане, ніби десь місяць засвітив, то знов темно, як у могилі... Стану, послухаю, і як почую собаку, то ніби мені нова сила прибуває; ковтну снігу та й далі.

Вже не знаю, чи довго я так ішов, а таки дійшов до села. А яке село: чи наше, християнське, чи турецьке—не розберу, бо ніч уже настала. А в тій місцевості і сербські і турецькі села трапляються.

Добився я до крайньої хати, станув коло воріт та й сам не знаю, що робить: як до турків попав—смерть мені... А як тут лишитися—теж смерть, бо замерзну голодний, знесилений до краю...

Забрехав собака, почувши чужого, і рипнули двері з хати. Вийшов старий чоловік з сивою бородою, і по одежі я пізнав... турчина.

Поцмокав він на собаку тай гукає по-турецькому:

— Хто там?

Сам не знаю, як воно сталося, що підійшов я до нього й кажу по-турецькому, прохаю:

— Дай хліба... голодний я...

Подивися старий на мене, похитав головою.

— Гяур (невірний, християнин)?— питає.

— Гяур,— кажу.

— Гайдук (повстанець)?

— Гайдук,— кажу я.

— Ти не гайдук,—каже він,— ти гарамбаша гайдуцький, бо гайдуки тепер по домівках сидять, а тільки гарамбаші їх по не-
трях блукають.

— Дай хліба, чоловіче добрий,—прохаю я,—бо я дуже голодний.

Похитав старий головою, подивився на мене й кажа:

— Постій тут, пожди.

А сам вернувся в хату.

— Чи дасть хліба, чи пішов людей гукнути, щоб узяти мене? — подумав я та про всяк случай звів курок рушниці.— Принаймні вбють одразу, коли буду оборонятись.

Згодом рипнули знов двері, і вийшов той самий дід. Подає мені коржа житнього, пару цибулин та скибку овечого сиру.

— На,— каже,— та йди собі, бо в мене у хаті сидять наші люди; як дізнаються, що ти тут, то лихо тобі буде.

Я так остовпів, що навіть не подякував йому.

— Іди,— каже старий,— не стій тут. Ось туди йди,—показав він праворуч,— там недалеко ваше село,—може, втрапиш.

— Спасибі тобі, батьку,—нарешті спромігся я промовити.

— Іди, не дякуй...

— Ні, скажи мені, добрий чоловіче: чому ти не покликав своїх людей, не вбив мене. Я ж ворог ваш.

— Тепер ти голодний, знеміся... Як ти дужий, ситий, з четою йдеш—ти ворог. А тепер ти нещасний... У вас тепер свято велике: ваш пророк народився, а ти ось який... Іди не барись тут...

Гірким болем стиснулося серце моє: я згадав собі, як торік я лежав хворий, у гарячці й прийшли до мене „заптії“, трусили й забрали в тюрму,— хворого, у Свят-вечір... Тільки це було не в Туреччині...

У.

Українські колядки й колядські обряди.

„Округлий стіл, білесенький обрус,
Пахучим сіном поміст вже накрився,
Як у стаєнці, де колись Ісус
Із Пресвятої Діви воплотився.—
Кутя, борщ, риба і розмови щирі,—
Чи ти бував коли на крашнім пирі?

Ворота—скрип!.. Дзеленькнули дзвінки,
Хрустить мроз на стежці під ногами,
В вікні зізда... Ах, це колядники
Прийшли до нас з просторими піснями!
І ніби відгомін забутих днів
Лунає цей найкращий в світі спів.

Погасли офірки, остання коляда
Прогомоніла. Темно, тихо стало.
Літа пливуть нестримно, як вода,
І чи багато їх нам ще остало?
А всеж таки я крізь простір і час
Згадки на Святий Вечір кличу вас!“

Такі мистецькі рядочки читаємо ми у вірші „Згадка“—в прекрасній різдвяній збірці „Під Ялинку“ Богдана Лепкого.

Цілий рій солодких гадок викликають у поета спомини з діточих літ про святий вечір; тихий і сумний настрій несе поета світами, і він летить на крилах мрій до батька й до мами...

Той тихий і сумний настрій
Несе мене світами,
І я лечу на крилах мрій
До батька і до мами.

Поет, якому, як він сам каже в однім своїм оповіданні, голову вже припорошив іней, у ці великі дні Різдва живе лише споминами, думки його линуць до тих найсолодших, найприємніших хвилин, коли то—ніби в казковому світі перебував він.

Однак не лише в творах одного Богдана Лепкого знайшли відгомін Різдва і свята! Яким чаром, поезією віє від тих прекрасних чудових різдвяних образків, які ми знаходимо у Коцюбин-

ського, Васильченка, ну й Гоголя.

А кого з нас не зворушують спомини цих свят?

Таким безмежно тихим спокоєм повиває в наших серцях, коли ми, старші вже, згадуємо наші колишні коляди, святі вечори, ялинки, дідів морозів, маланчині вечори...

Ці діточі вражіння довго залишаються в наших серцях. Рік річно з Христовим Різдвом відживають вони і закрашують нашу душу чаром утраченого раю, каже о. Костельник.

І ми так часто втікаємо до цих спогадів, бо чим менш від майбутнього чекаєш, тим більше минуле цїниш і дорожиш ним. Як то гарно колись було, як любо й надійно! Лише цих гарних хвилин не вміли цїнити ми...

Ось і зараз ми святкуємо. Але хто не погодиться зі мною, що ці дні не лише для нас старших, але й для молоді вже не такі, чим вони колись були для нас.

Багато дечого забувається, виводиться, а особливо по містах. Зникають наші давні традиції, обряди, коляди й колядські звичаї... Але що найсумніше, все рідше й рідше чути їх там, де вони мусіли б найголосніше лунати... на Україні. Там невільно їх співати: заборонено... Тернисті шляхи української історії, культури, народної поезії й, зокрема, колядських звичаїв і колядок. Боротьба з останніми вже віддавна провадилась.

Ще в XVI ст. чуємо голоси проти них. „Коляди з міст і сел виженіть, — читаємо в листах славнозвісного Івана Вишенського, не хочеть бо Христос, да при його Рождестві діавольськія коляди місце мають, але нехай собі в пропасть свою занесеть, щедрий вечір із міст і сел в болото заженіть, нехай з діаволом сидить, а не з християн ся радуєть.“ У відомій „супліці“ від 18 ст. селяни скаржаться, що священик їм „не велить“, забороняє колядувати.

Але колядки, колядські обряди, то — щось таке рідне, близьке українському серцю, то такий дорогоцінний скарб, особливо для українського селянина, що цей останій не може обійтись без нього, ще не скоро розлучиться з ним. Де-де, але на селі ці скарби довго ще будуть зберігатись. Їх не може знищити жадна сила.

Ані вічні картання, ані заборони, навіть найгостріші, як не здолали, так і не здолають викоренити наших колядських звичаїв, колядок і взагалі нашої народної поезії. „Нема більш безнадійної справи, — каже акад. Єфремов, — як боротьба з побутом, як і нема, може, нічого більш сталого, як ті устояні форми життя, що міняються тільки поволі й сами собою під впливом нових обставин, але ніколи під впливом самих заборон та наказів.“

У чім же полягають сучасні колядські звичаї? У якій формі вони ще зараз зберігаються по наших селах, принаймні у нас на Волині й близькій нам Галичині?

Не буду наводити їх тут, хоч деякі з них надзвичай оригінальні й походять від найдавніших часів. В „Духовнім Сіячі“ за рік 1931 була надрукована стаття „Волинські сучасні колядські звичаї“. Вона була опрацьована на підставі матеріялу, зібраного

в найглухіших кутках нашої Волині... Матеріал багатий і цікавий, у чім ми переконуємось хоч би з того, що ця стаття в цілості була передрукована в Американському „Українському Віснику“ і в уривках під заголовком „Цікаві різдвяні звичаї на Волині“ — в одній львівській газеті.

В Галичині обряди колядські відбуваються інакше. Наведемо хоч найбільш оригінальні обряди-„церемонії“, що ще й по цей час збереглись в найдавніших первісних архаїчних формах в Гуцульщині.

Ось, наприклад, як там проходить перший день Різдва.

Збирається в селі цілий колядницький табір, колядницька дружина, десь з 12 парубків; вибирають „березу, т. є. парубка, що має між ними бути за „старшого“; потім виборця-скарбника, скрипника, трембітника й коня-міхоношу та окремо визначається плясаків. Такий „табір“ переважно піддається під „протекторат“ церкви. Тому ще заздалегідь священик і старі газди усталюють остаточну програму церемонії. Табір вирушує. Плясаки йдуть церемоніальним „плясом“ попереду колядників, парами, маючи на плечах сокирки з підв'язаними дзвінками. Легенько ними помахуючи, щоб дзвінки „поцьоркували“, здрібна поступають, злегенька підскакуючи то на одній нозі, то на другій, а при тім приспівують спеціальні „плясанки“. Коли членів цієї дружини запрошують до хати, там їх частують; вони співають гуртом, оповідають всячину, далі танцюють з домашніми і, так розвеселивши дім, приступають до властивої колядної церемонії,—сідають до столу й співають по черзі коляди господареві, господині й їх дітям, родичам померлим. Кінчається це загальним поздоровленням.

У незрівняних „Тінях забутих предків“ М. Коцюбінського читаємо про оригінальну відправу на Гуцульщині на „святий вечір“, поки ще родина засяде до столу, а власне — зачаровування свого двору господарем, заклинання ним нечистої сили й вже в часі самої вечері — поминки по вмерлих.

Приглядаючись до колядських обрядів, ми не можемо не зауважити, як вони тісно вяжуться зі святом Христового Різдва. Вже насамперед зірка, до появилення якої по селах і в рот нічого не беруть, має своєю появою свідчити про народження Божественного Младенця; перед вечерею співають тропаря, всі моляться Богу, в часі й після вечері співають колядок — Христа Бога вихваляють, раненько встають і поспішають до церкви і т. д.

Однак не можемо ми не зауважити, що поміж тими обрядами є багато дечого такого, що близького відношення до споминів про народження Ісуса Христа не має. Маю на увазі ті правдиві ритуальні дії, що, згідно з віруванням українського народу, мають якусь таємничу магічну силу, що надає святам переважно сільсько-господарського хліборобського забарвлення, як, напр., приготування до святої вечері, роля снопа-дідуха, сіна, куті, квокання в хаті, заклинання нечистої сили, новорічні побажання, обсипування зб'жжям на новий рік і т. п.

Точнісенько те саме ми мусимо сказати і про колядки і

щедрівки, що співають їх протягом коляд, при виконуванні відповідних обрядів.

Є сила силенна українських колядок. Цілі збірники видавано їх. Різні мотиви бrenять у тих колядках, але звичайно переважають церковні, і ми знаємо переважно колядки, в яких звеличається Різдво Христове, Дитинка Христос, Діва Марія, апостоли, святі — де по-простому, як це доступно розумінню народу, — висвітлюється тайна Слова Воплощеного.

Поза цього роду колядками ідуть колядки, так би мовити, з мотивами аграрними, де звеличується хліборобський побут, а щедрівки — то виключно характеру хліборобського. Є ще багато колядок з мотивами міфологічними, любовними, шлюбними та історичними.

Не буду наводити прикладів церковних колядок, — ці останні так всім нам знані. Ми їх так часто чуємо й співаємо. Я зупинюсь лише на колядках менш знаних, з мотивами не вповні християнськими, на колядках, де ми бачимо елемент церковний нарівні з нецерковним. От скільки прикладів тих колядок:

На святе Різдво та й на Рождество
Сім апостолів
пішли.

Ой в чисте поле, на синє море
Та й зустрітили Ісуса Христа,
Ой зустрітили та й не пізнали
Свогого Бога Ісуса Христа.
Склалися вони по червоному,
Купили собі золотий човен,
Золотий човен, а срібне суло.
Перевезлися на синє море,
Тоді пізнали Господа Бога,
Господа Бога Ісуса Христа,
Бо в правім личку—світле сонечко,
А в лівім личку—ясен місяць,
А в грудях йому—ясна зоречка...

Ой ходить, ходить місяць по небі
Та й приликує зореньку до собі,
Зоронько ясна, ходи ж ти з нами,
Ходи ж ти з нами Бога шукати,
Найдемо Бога—а в господаря.
Що ж він там діє?— Пшеницю сіє.

Колядка в пошану господаря:

Пане, господарю, вставай з постелі,
Вставай з постелі, відчиняй двері,
Бо йде до тебе три гостоньки:
Один гостонько—ясний місяць,
Другий гостонько—ясне сонечко,
Третій гостонько—добрий дощик.
Ясний місяцю, чим похвалишся?

— „Як я зійду рано з вечора
Тай освічу гори і долини,
То зрадується весь звір у полі,
А гість у дорозі“.

Ясне сонце, чим ти похвалишся?

— „Як зійду я рано в неділю,
То зрадується весь мир християнський,
Ще і дітки маленькі“.

Дрібен дощику, чим ти похвалишся?

— „Як я зійду три рази в маю,
То буде рости жито, пшениця,
Жито, пшениця, усяка пашиця“.

Щедрівки:

Щедрий вечір, пане господарю,
Стережи, Боже, твого товару,
Стережи, Боже, твого достатку,
Щоби не мав ніколи припадку.
Хорошую жінку маєш,
Хорошенько її поважаєш:
Як чашечка у меду,
Як барвінок у саду,
Як барвінок в саду процвітає.

Зароди, Боже, жито, пшеницю
Усяку пашицю,
А в полі ядром, а во дворі добром,
На покуті гістьми, на полу дітьми,
А в полі зернятком, на дворі жеребятком.

Го-го-го, коза, го-го-го сіра,
Ой розходися, розвеселися
При своєму двору, при господарю.
Де коза ходить, там жито родить,
Де не буває, там вилягає.
Де коза туп-туп, там жита сім куп,
Де коза рогом, там жито стогом,
Де коза хвостом, там жито кустом.

Я свідомий того, що подані приклади не дають ще повного ясного образу наших коляд і щедрівок, однак гадаю, що і цих вповні вистарчає, щоб переконатись у правдивості наведених вгорі тверджень, що до мотивів наших колядок.

Напрошується ж тепер питання, звідкіля в наших різдвяних обрядах і колядках міг взятися цей нецерковний елемент, або як то сталося так, що в одній і тій же колядці перехрещуються мотиви церковні з нецерковними?

Наші колядські обряди й колядська поезія, що уявляють із себе під усіма поглядами найдорожчий скарб, віддавна приковували до себе увагу наших й не наших найвидатніших і найкращих мужів науки. Максимович, Чубинський, Потебня, Акад. Веселовсь-

кий, Гнатюк, Грушевський, Сумцов, Колеса, Білецький, Сосенко — ото ті наші авторитети, що багато займались і займаються дослідженням колядських обрядів і колядок.

Опираючись на виводах цих учених, хоч в коротких словах постараюсь оповісти про походження наших обрядів і колядок, про їх природу, і тоді стане ясним, звідкіля в них взявся нецерковний елемент, і чому в них перехрещуються мотиви церковні з нецерковними.

Тепер український нарід називає „колядками“ — величальні пісні в честь Різдва Христова; саме славлення, сам обхід з такими піснями — „колядуванням“; „колядами“ — час цих свят; „колядою“ звуть снопа-дідуха й дарунки, що дають колядникам по хатах.

Колядські обряди мають довгу свою історію й походять вони від найдавніших часів. На них відбилосся багато культурних впливів великої ваги: поганська віра в благодійне сонце, старі греко-римські весняні звичаї, старе церковне мистецтво.

Що до самого слова „коляда“, то ще й до цього часу наші учені до чогось одного певного не прийшли. Більшість з них виводить це слово від латинського „kalendae“, а Сосенко виводить його від вавилонського „ka-lu-ti“. У кожному разі слово „коляда“ зустрічаємо у всіх християнських народів Європи — однозначне воно зі старословянським „koleda“, „ko-lado“.

Наші учені, порівнюючи українські колядські обряди з давніми грецько-римськими, знаходять між ними велику схожість. Таку обрядову спільність, на їх думку, можна пояснити з одного боку єдністю натуралістичних уявлень, що лягли в основу обрядів, а з другого — одним джерелом культурного впливу, що поширювався в різні часи по території майже усієї Європи й залишив глибокий слід у побутово-релігійнім житті кожного народу. Релігійна обрядність Греції й Риму була тим джерелом, що обогатила обряд кожного європейського народу, а разом з тим і українського.

Зокрема в українських колядських обрядах є багато чого такого, що походить від давніх поганських греко-римських свят Врумалій, Сатурналій, Вотів і Каланд, які урочисто обходились в часі між 24 листопада й 6 січня. Греки й Римляни навіть після прийняття християнської віри виконували багато обрядових дій, які відбувалися в часі тих свят, а власне: на свята Врумалій в честь бога Діоніса — був поширений звичай — мужчинам переодягатися в жіночий одяг, а жіноцтву в мужеський, а на лице накладати відповідні машкари; у дні свят у честь бога Сатурна відбувалися обряди — заколювали поросята, обдаровували одні других, уряджували різні забави та обопільно вгощалися. Дні Вотів — дні жертви й звичаю подарунків. З 1 по 5 січня свято Каланд. Це було свято загальної радості, бенкетів, багатой та щедрої їди. Найбідніші люди в ці дні старались спромогтись на найбагатшу вечерю, і це власне в тім переконанні, що чим веселіше проведеться початок року, тим краще буде життя на протязі цілого року.

В ніч під новий рік веселі гурти ходили по вулицях з піснями

ми й танцями. В цю пору переодягалися, обдаровували один одного, сипали грішми.

Християнська церква боролась з цими обрядами Коланд, але знищити їх в цілості не була в силі. Отже єдиний вихід був, за словами прф. Білецького, — санкціонувати ці невідповідні для церкви обряди й кращі його вияви підняти до лона християнської обрядності. Таким чином, поганські привітання наступаючого нового року й взагалі обряди названих свят впровадила—до свого різдвяного циклю з 24 грудня до 6 січня; поганські спомини про Діониса замінила споминами про народження Христа, походи по вулицях молоді в машкарах з привітаннями— замінила колядниками зі зіркою й т. д. Таким чином старе поганське свято й нове християнське стали поруч, обопільно впливаючи одно на одне. Елементи ворожіння, привітань, переодягу, обдарування, бенкетування—пояснюються впливом поганського обряду. А присутність у колядках, що мають на меті привітання поганського новоліття, згадок про народження Христа, водохреща, про апостолів можна пояснити лише впливами християнських молитовних сюжетів.

Однак джерел наших нецерковних колядських обрядів і колядок треба шукати не лише в давніх греко-римських обрядах, ні, джерела їх треба ще шукати, в давнім словянським святі в честь Бога сонця, який по всій імовірності мав між іншими іменами й ім'я—Коледа. Обряди цих свят знаменували собою в давнину поворот сонця серед зими, або зворот сонця на літо. Власне цей час можна вважати за початок нового поганського року. Ці свята обходились надзвичай урочисто, бо наші предки в цім бачили перемогу світла над темрявою; наближалась весна, що несла за собою розвіт природи в цілій красі й силі під впливом соняшного проміння. А для українського народу, як хліборобського й пастушого, цей зворот сонця на літо мав величезне значіння. Наші предки раділи й складали величальні пісні на честь бога коляди й інших небесних світил.

Однак радіючи, що вже поконана сила зими, селянин вже думкою линує до літа, що воно принесе йому зі свого врожаю. Він почав непокоїтись і турбуватись та уживав всіх заходів до того, щоб майбутній рік був найбагатший і приніс у його хату найбільш достатків. І починає він робити все, що в його силі. Дія, ритуал, ворожіння, заклинання, пісня—оце для нього найголовніша зброя. Сніп збіжжя на покуті, сама кутя, обстановка й характер самої вечері, багата кутя, ворожіння на щедрий вечір, посищення—це все звернено виключно на те, щоб в майбутньому літі забезпечити собі найкращий урожай... Звідсіля зрозумілі ті побажання, привітання, що знайшли такий яскравий і поетичний вираз у колядській поезії,—наших колядках і щедрівках.

І ці пісні—що спочатку, як бачимо, відносились до сонця, місяця та інших світил небесних — наші прадіди, ще далекі від справжнього розуміння християнства,—почали по своїй простоті відносити до Христа, апостолів і святих.—Ось чому в наших колядках і щедрівках св. апостоли, зоря... шукають Бога й знаходять Його в полі, де Він пшеницю сіє... Ось чому в колядках,

щедрівках можемо почути дуже багато побажань, так би мовити характеру хліборобського... Церковні мотиви переплелись у них з нецерковними.

Давньою давниною повіває від наших колядських звичаїв і колядок. І тому власне вони мають для нас таку надзвичайну вагу. „У різдвяних обрядах, колядках і щедрівках,—каже Сосенко,—виявляється давній світогляд українського народу, його стара культура у великій силі, як ідейним змістом свят, так і висловом святочних пісень: в них треба шукати релігійних і культурних основ цілого давнього українського життя“. Завдяки колядковій поезії, можна увійти у найглибші куточки народнього світогляду, який свідчить про глибоку релігійність, багатство, ніжність і красу душі нашого народу. А яке багатство в наших колядках поетичних форм! Ось, напр., хоч би ця—на перший погляд така звичайнісенька колядка—на „пошану дівчини“—

Оришечка убіралася, наряджалася,
До церкви пішла, як зоря зійшла,
У церкву вийшла і засіяла.
Там пани стояли та її питали:
„Чи ти царівна, чи королівна?“
—Я не царівна, не королівна,
Я батькова дочка.

Яке тут чудове й сміливе порівняння дівчини з природою й як по-мистецьки зображується дівоча краса й вплив її на людей! Це,—каже проф. Сумцов,—прямо чудовий по красі, досить гордовитий український народній демократизм, для котрого, очевидно, гарна батькова дочка йде поперед між царівнами й королівними в повазі та шанобі. Той люд, який хорошу та гарну сільську дівчину ставить так високо, такий люд держатиме високо голову, свідомий своєї гідности.

Колядські обряди, колядська поезія наскрізь пройняті доброзичливістю, пошаною до людей, яким почуттям. Тут все змалювано яскраво та ласкаво. І сонечко, і місяченько, і дощик, і Бог Ісус Христос, Його Пречиста Мати Діва, ангели, апостоли, святі, люди, рослини, тварини—всі жичать добра. Тут помітне бажання змалювати якийсь особливий щасливий та радісний світ, утворити світлий радісний настрій.

А ми, слухаючи цих радісних пісень, краще себе відчуваємо й багатіємо світлими надіями...

Таке наше торжество: це святкуємо нині—пришестя Бога до людей, щоб нам переселитися, чи — правильніше сказати — повернутися до Бога; щоб, відсунувши старозаповітню людину, вдягнутися в нову, і, як умерли в Адамі, так стати жити в Христі, з Христом роджені, розп'яті, співпоховані й співвирослі.

Св. Григорій Богослов.

К. М.

Православна Церква в Польщі в 1935 р.

Ще один рік світового життя відійшов у вічність. Є то етапи земного історичного життя, які проходить і Церква, що основана на вірі у Вічність Духа і його безсмертя, але ж те своє послаництво вести людство до досконалости й вічного спасіння виконує в умовах того ж земного історичного буття. Тому і життя Церкви, як кожне інше, можемо оглядати у певних закінченнях часу, роблячи висновки з пройденого шляху та, в міру можливости, намічаючи шляхи ближчого майбутнього.

У минулому 1935 році скінчилося десятиліття від часу проголошення Православної Церкви в Польщі автокефальною, незалежною від Церкви Московської. Мовчки пройшов той ювілей, відмічений тільки в де-яких органах преси. І в цій мовчанці, незалежно може від наміру людського, захована була думка глибока: мовчанка відповідала тому настрою тяжкої жалоби, яка від 12 травня мин. року огорнула наш край, настрою жалоби, смутку й неспокою перед прийдучим...

Ще в день 19 березня 1935 р. Архипастир Волинський Алексій казав у своєму слові перед молебном:

„Польський нарід сьогодні святкує і радується. Але й для нас цей день світлий і радісний, бо і нам не чужий маршал Іосиф. Ми не будемо говорити про той добробут і спокій, який являється високим благом для кожної людини і який ми маємо завдяки Маршалові, але Він близький для нас тим, що його ідеологія не виключає і нас зі своїх рамок. Усім бож відомо, що Він проголосив гасло „за нашу і вашу свободу“, що Він не застановився і перед подвигом воєнних жертв для кращої долі не тільки свого, але й нашого народу, а тому Він близький і дорогий і для всіх нас. Дороге для нас і життя Маршала, бо чим довше Він буде жити, тим більше буде поширюватися корисна для нас ідеологія Маршала. З його життям і здоров'ям, зі зміцненням у польському народі його ідеології звязане тісно здійснення і наших найкращих надій, наших завітних мрій... Ми віримо, що не надармо сполучив Всевишній вдруге наш нарід з народом польським; ми думаємо, що в ідеології Маршала Іосифа є основа здійснення для нас, при допомозі Польщі, того, чого не виявила вона, як своє сердечне призначення до братньої любови, в попередній історії спільного життя двох словянських народів“... („Ц. і Н.“ ч. 2- 1935 р.).

Так, ми, релігійна і національна меншість в державі, свідомі були глибоко того великого значення, яке мало для нас діло Маршала Пілсудського та його ідеологія. Певність та міць переконання у тривалості великих заasad толеранції не на формальних тільки основах, заключених у відповідних артикулах (109—115) Конституції Речипосполитої, базувалась, але й на свідомості ролі — в житті держави й польсь-

кого народу — Воскресителя Польщі Маршала Пілсудського, на вірі в перемогу в польськiм громадянстві його ідеології, яка цілком позитивно для нас включала нас, наш нарід з усіма його національними особливостями, в концепцію Великого...

Волинське Єпархіяльне Зібрання, що відбулось у січні минулого року, властиво цю думку висловило, коли у привітанні склало пошану — „Будівничому великодержавности Польщі, завжди памятаючи героїчні чини Маршала, завдяки яким людність Волині користає з великих засад толеранції й має можливість стреміти до відродження своєї Православної Церкви, згідно з історичними її традиціями в давній Польщі“.

Зараз є вже історичним фактом, що втілення ідеї автокефальности нашої Церкви у внутрішнім її житті, в дусі відродження особливостей її за давніх часів, розпочалось не в час проголошення самої автокефалії, а після травневого перевороту 1926 року, в час урядів Маршала Пілсудського. А ідея скликання Помістного Собору нашої Церкви стала актуальною тільки після історичної грамоти Пана Президента 30.V. 1930 р., хоч Св. Синод програму і статут Церковного Собору виробив і представив ще в р. 1923. І від часу видання тої історичної грамоти кожний рік минулий в житті нашої Церкви оглядаємо в світлі наближення того життя до соборности і Собору, до правдивої автокефальности, при здійсненні котрої Православна Церква являється перш усього духовним скарбом народу, який ту Церкву ісповідує.

Минулий 1935 рік, з погляду наближення нас до скликання Церковного Собору, дав немало, коли пригадаємо, що Мішана Комісія з представників Ієрархії та Уряду працювала інтенсивно, а на засіданнях „Сесії Передсоборного Зібрання“, яке так само відбулось після п'ятилітньої перерви у травні мин. року, виявилось, що Мішана Комісія опрацювала вже майже усі потрібні для унормування життя нашої Церкви проекти законів і статутів, для розглянення яких вибрано на тій сесії Передсоборного Зібрання „Головну Редакційну Комісію“.

Коли у справі підготовки необхідних для унормування положення нашої Церкви та відродження соборного її устрою матеріалів праця за минулий 1935 рік дуже наблизилася ту підготовку до так очікуваного кінця, то і в ділянці втілень в житті церковному дійсних основ автокефальности та соборности в цей перехідний час можемо також відмітити певні позитивні факти з минулого року. Розуміємо особливо Волинське Єпархіяльне Зібрання 29 і 30 січня мин. року з виборних представників від духовенства, православних послів і сенаторів Волині та інших умандатованих від церковно-громадських інституцій мирян.

Єпархіяльне Зібрання Волинської Єпархії порушило цілий ряд живих в церковному житті питань та прийняло ряд ухвал керівничих в парафіяльному житті єпархії. Ці ухвали знайшли тоді живий відгомін в пресі. Обік більшости голосів, які вітали ухвали Зібрання, було чути й голоси неприхильні. М. ін. „Слово“

пророкувало „нові сторінки в історії унії“ в зв'язку „з можливими непорозуміннями в православних парафіях на ґрунті українізації“, а „Діло“ устамм Гірського назвало ухвали Зібрання „паперовою українізацією“ та кликало до нац.-релігійного відродження через прийняття унії. Не справдила Волинь за цілий рік ані переляку „Слова“ ані надій „Діла“. „Українізація“ не дала жадного випадку переходу на унію, а, будучи не „паперовою“, сприяла навпаки піднесенню релігійного почуття в багатьох парафіях та скріпленню любови до рідної Православної Церкви в народніх масах, тим самим охороняючи їх і від сектанства, яке теж тепер виконувало в своїй пропаганді національні моменти.

Знаємо, що ті елементи, які у відношенні до Православної Церкви в Польщі польську рацію стану завше знаходили в тім, щоб ця Церква не ставала близькою народові, який визнає її, та не йшла по шляху відродження,— не будуть задоволені з процесу наближення її до соборности та внутрішньої автокефальности.

У кінці 1934 р. ендецький орган „Gazeta Warszawska“ (від 19 XII.1934 р.) писав, що, вибіраючи поміж „двома таборами“ в Православній Церкві в Польщі „російсько-традиціоналістичним“ (?) та „українсько-новаторським“ (соборність устрою і українська мова в богослуженні та урядованні внутрішнім), треба прихилитись до „напрямку російського“. „Росіяни в Церкві. — писала „Gazeta Warszawska“, — з огляду на самий факт малої своєї кількості, з браку опертя в масах, або за кордоном, а також будучи zagrożені „українською“ опозицією, змушені будуть шукати опертя в польському уряді і провадити політику, яка не суперечить державним інтересам польським“.

„Gazeta Warszawska“ скінчила своє життя за непошану до пам'яті Великого мужа Державного. Але той табір, якого вона була органом, підняв видно голову в боротьбі з ідеологією покійного Великого Маршала. Можливо, що є серед того табору люди, які охоче б застосували в державній релігійній політиці принцип: „*cujus regio, ejus religio*“, але було б то у XX віці задалеко. Тому є ми свідками другої концепції противників ідеології Маршала. Знаходимо ту „концепцію“ в органі „Warszawski Dziennik Narodowy“, який прийшов на зміну „Gazety Warszawskiej“.

В ст. „Prawosławie“ (Warsz. Dz. Nar. Nr. 172-35 r.) нового ендецького органу напотикаємо перш усього на такого роду інсинуацію: „Не бракує також в Православній Церкві,—пише газета,—сильного табору „українського“, який неоднократно зраджував неприхильне становище супроти Польщі, а мимо того попирається у ряді місцевостей“. Жадного факту з того „неоднократного“ виявлення неприхильного становища до держави українського церковного руху інсинуатори, розуміється, не наводять. Та з цілого змісту статі видно, для чого такий наклеп кинуте. Ендеки з факту відправлення православного богослуження в гарнізонній церкві у Варшаві 11 листопада мин. року в польській мові, як і з деяких інших, снують свої висновки, що це „перші ластівки появились полонізації Православної Церкви“. „Не хочемо,—пишуть

ендеки,—щоб нас фальшиво зрозуміли. Ми не твердимо, що політизація Православної Церкви іде швидким темпом, не вважаємо, щоб ф о р с у в а н н я тої політизації було річчю потрібною. Вважаємо, що ділянка релігії є дуже делікатною, яку повинно траткувати з належним тактом і залишити можливо найбільшій свободі самих вірних, а також їх духовній владі. Одначе, річ проста, стверджуємо, що ми хотіли б, щоб православя в Польщі було православ'ям польським, чим православ'ям російським, чи також православ'ям „українським“.

Коли читаємо це, то як же зрозумілими стають для нас приведені на початку слова нашого Архипастиря: „Дороге для нас життя Маршала, бо чим довше Він буде жити, тим більше буде поширюватися користна для нас ідеологія Маршала“. І який же сум огортає душу при тяжкому спогаді, що Маршал відійшов від нас так передчасно, так для нас несподівано. Бо багато б ще треба, видно, часу для перевиховання громадянства, коли у відношенні до Православної Церкви роздаються нині голоси, які хотіли б наслідувати в стосунку до нашої Церкви політику Петра I та Катерини II, не задумуючись, до чого в наші часи це могло б довести. Але ж немало мужів у Польщі, для котрих ідеологія покійного Маршала зостається святим для них заповітом в державній роботі. Тому думаємо, що на шлях ендецьких симпатій до російського православ'я чи на шлях яких експериментів у такій глибоко інтимній речі духа людини й народу, як релігія, віра, не заверне життя Православної Церкви в Польщі і в новому 1936 році, а піде воно дальнішим шляхом Грамоти Пана Президента Речіпосполитої від 30.V. 1930 р. Бо коли б ендеки та їхні симпатички зрозуміли дух тої Грамоти й розуміли історію Православ'я в Польщі, то вони б побачили, що в тій Грамоті як раз і вказана ідея польського православ'я, під якою міститься зовсім не те, про що мріють ендеки.

6 грудня мин. року голова Української Парламентарної Репрезентації посол П. Певний у промові на пленумі Сейму присвятив увагу і справам Церкви нашої. Слова його були пройняті оптимізмом, і ми можемо, на порозі Нового Року, цілком приєднатися до тих слів посла, в яких являється виразником думок українського православного громадянства про свою церкву.

„З великим узнанням приймаємо заходи Уряду що-до управління нашої Церкви та зрозуміння боротьби українського населення щодо усунення в Православній Церкві московських нашарувань. Завдяки тому, в нашій єпархії на Волині починають відроджуватися старі традиції, і наше духовенство стає відважнішим у боротьбі з розкладовою комуністичною й націоналістичною акціями. Просимо, аби Уряд прихильно розглянув справу Теологічного Ліцею на Волині, аби наші майбутні священики зростаючи серед свого оточення й були правдивими духовними опікунами населення. З повним довір'ям ставимося до участі представників держави в працях над перебудовою устрою нашої Церкви, і певні ми, що по закінченні тієї праці буде скликано Церковний

Собор Православної Церкви, який раз назавжди усуне всі московські нашарування, і таким чином Грамоту Президента Речипосполитої про скликання Генерального Собору Православної Церкви в Польщі буде зреалізовано для добра самої Церкви й для добра Держави, і Річпосполита Польська виконає навіть у цих тяжких умовах частину своєї місійної ролі на Сході“.

М. К.

Бог є причиною початку світа.

Коли ми дивимось на світ, то зауважуємо, що в ньому все міняється. Предмети неживі (мертві) вивітрюються, розсипаються в порошок, переходять як складники в тіла живі (органічні). Люди, звірі й рослини ростуть, старіють і вмирають. Науки природничі говорять нам, що так було завжди. І зоряне небо, каже астрономія, не було постійно в тому стані, в якому воно є тепер. І земля, навчає геологія, пережила в своєму розвитку великі зміни, поки прийшла до теперішнього свого стану. Коротко сказати—все змінюється, розвивається й удосконалюється. А якщо світ змінюється й розвивається, то очевидно він не існує завжди, а був колись початок його розвитку.

Природно повстає питання: як почався світ? Відомо, що всі дочасні речі й явища світу походять від раніш існуючих речей і явищ, не мають в самих собі причини свого існування, і цілий світ, сокупність речей і явищ дочасних, не має в собі причини свого існування. Де шукати причини початку існування й розвитку світу? У самому світі, як буттю дочесному її нема. Бо як би вона була у світі, то він існував би завжди, не був би дочасний*), а тим часом він має початок свого існування й розвитку. Очевидно, причиною початку існування й розвитку світу є істота, що її люди називають Богом, що існує незалежно від світу.

З наукою про Бога, як первопричину світа, не погоджуються матеріялісти. Вони вказують на те, що в сучасному житті світа всі речі й явища повстають по пануючих у світі незмінних законах природи. Треба припустити, кажуть матеріялісти, що й перзвісне утворення речей і явищ світа могло статися по тих самих законах природи. Але таке припущення неможливе ось чому. До того часу, коли матерія перетворилася у світ, вона безконечно довго знаходилась у стані неупорядкованому, все одно в якому—чи в гарячому чи в зимному, чи в непорушному чи рухомому, чи ще якому. Повстає питання, що спонукало матерію змінити свій стан, перейти від неупорядкованого до упорядкованого стану. В самій матерії не могло бути такого бажання, бо вона несвідома. Якщо для цієї зміни був потрібний рух, то звідки взявся цей рух серед непорушної до того часу матерії? Найбільш природним є припустити, що зовнішня, чужа для матерії сила на-

*) Докладно про це можна читати в книзі: J. Hessen. Das Kausal-princip. München 1928.

дала матерії той рух, що ним почався процес світобудови.

Певна річ, що матеріялісти таке пояснення початку світа відкидають, дають своє пояснення. Стародавні матеріялісти (Левкипп, Демокрит, Епікур) говорили, що найменші часточки матерії (атоми), які безконечний час без ладу носилися в просторі, певного часу випадково зіткнулися між собою й стали в таке взаємне положення, що утворили світ. Але покликатись на випадок це зничить відмовитись від усякого пояснення початку світа. Ще стародавні інші філософи не хотіли признати випадок творцем світу. Цицерон говорить, що колиб накинули на землю нечисленне множество букв без ладу, то з тих букв не утворився б літопись Еннея, навіть і один рядок не утворився б. „А якже кажуть,—кінчає свої міркування Цицерон,—що із часточок, які не мають ніякої якості, які стикаються між собою без усякого наміру й причини, міг утворитися світ? Якщо сутичка атомів могла утворити світ, то чому не може вона утворити портика, храма, міста? Це менш складне й далеко зручніше“*).

Матеріялісти нового часу, для пояснення переходу матерії із стану хаотичного до стану упорядкованого кажуть, що матерія не є щось непорушно мертве, що їй одвіку властива подвійна сила—одпихаюча й притягаюча, що ця сила імманентна матерії, себто перебуває в ній і істотно зв'язана з нею в своїх проявах. Хоча для нашого розуму зовсім незрозуміло й неясно, хто, коли й як сполучив матерію й силу, зробив цю останню імманентною властивістю матерії, одначе погодимось із цим твердженням матеріялістів. Але все одно таке пояснення не розрішає питання. Якщо сила була імманентна матерії одвіку, то само собою повстає питання: чому ж ця сила не виявлялася в матерії до того моменту, коли почалася світобудова? Чому сила покоїлася в матерії, була скритою безконечне множество віків, а потім одразу почала ділати? Ані матерія, ані сила розуму й волі не має.

Очевидно, світобудова почалася в певний момент з волі вищої сили, яку люди називають Богом, яка, маючи свідомість і волю, створила світ, коли захотіла. Без втручення цієї розумної Сили процес світобудови не міг би відбутися так, як він, за наукою матеріялістів, відбувся. Треба було, щоб світова маса матерії почала рух довкола своєї осі, щоб частини матерії, які відірвалися від головної маси, також рухалися кожна навколо своєї осі та, крім того, ходили по певних дорогах (орбітах), не стикаючись з іншими частинами матерії. Коротко сказати — треба було, щоб при світобудові був здійснений певний план. Такого плану не могла мати ані матерія, ані сила. Почавши в одному або в кількох місцях, без ладу й без плану, свій рух, невідома сила розбила б матерію на частини. Частини, не маючи певних орбіт, у своєму безвладному русі стикалися б між собою і через те обернули би цілий світ у первісний хаос.

*) De natura deorum. II, 17.

С. Є.

Пінський Собор 1791 року.

(Закінчення).

Взагалі уніятське духовенство почало уживати різних заходів, щоб тільки перешкодити впровадженню в життя пінських постанов. Складано обширні меморіяли, у яких автори старались довести, що православні в Польщі не можуть бажати для себе не тільки „якоїсь“ ієрархії, але навіть і одного єпископа. Нам вдалось відшукати два таких рукописних меморіяли: один під заголовком: „O Biskupie“ і другий — „Uwagi nad pismem pod tytułem: „Stan Historji Narodu Polskiego“*).

Зміст першого складається з 6 головних пунктів.

1. Польща жадним правним актом не зобов'язалася утримувати православного єпископа. Давні устави, які запевняли православним єпископа й були видані під впливом козацької настирливості, тепер втратили своє значіння, бо усі єпископи, а саме: львівський, перемиський, луцький та інші, „добровільно“, разом зі своїми єпархіями, вже давно приступили до унії („św. jedności“). Трактат Гржимултовського, котрий запевняв православним єпископства, де-які монастирі та церкви, коли був затверджений на сеймі та вписаний в Volumina legum, вже не застав ані одного православного єпископа, крім білоруського чи моголевського,**) а коли й його єпархія відійшла під панування Росії, православні позбулися права і на нього, — а значить — взагалі не мають жадних правних підстав на встановлення для себе місцевого єпископа.

2. Коли в 1772 році Росія забрала білоруські землі Польщі, а разом з ними і православного єпископа (Юрія Кониського), то в трактаті з 1775 р. не застерегла для Польщі нового на місце моголевського. Коли не зробила того Росія підчас своєї перемоги, то на якій підставі можуть домагатись цього православні тепер?

3. В тих самих трактатах (1773 і 1775 pp.) для католиків обох обрядів, що відійшли під російське панування, було забезпечене відносно релігії status quo, то значить—вільне виконання своїх обрядів і розпорядження усіма тими церквами та церковними маєтками, якими вони володіли в момент переходу під російську владу. В подібний спосіб треба розуміти ситуацію православних, що залишились в Польщі, оскільки в тих трактатах для них не забезпечено нічого особливого (nic szczególniejszego dla nich wogrowano nie jest). А значить: коли, в момент переходу моголевського єпископа під російську владу, другого для православних в Польщі не позосталось, то й тепер не повинні вони мати його.

4. Річпосполита повинна дбати про те, щоб усі її піддані були в єдності та згоді. Але на перешкоді тому буде стояти пра-

*) Рукопис № 1751, т. II, в бібліотеці орд. Замойської в Варшаві.

**) Трактат Гржимултовського підписаний в 1686 році був затверджений на „німому“ сеймі допіро в 1717 році.

вославний єпископ, як то доводять числені (tysięczne) приклади. Завдяки власне православним єпископам на землях Річипосполитої мали місце замішки, бунти та внутрішні війни. „Same nawet utrzymanie jestestwa swego radzić mu (православному єпископу) inaczej nie będzie, jak tylko, ażeby niezgodnych trzymał i niezgodność wrażał tym, którym pasterzować będzie“.

5. Православний єпископ був би небезпечним для Польської Держави начальником (zwierzchnikiem), бо напевно, не вважаючи навіть на пильний погляд за ним, буде підтримувати звязки та заховувати противні почуття відносно чужої держави.*) Він не тільки сам буде входити в порозуміння з тою державою, але не буде забороняти робити те саме і своїм підвладним (podległym). Підтвердженням і доказом цієї тези можуть бути усі відомі з історії способи прищиплення тутейшому народові приязні до заграничної держави, глибоко закореніле почуття спільности віри, надія на опіку й поміч, яка вже не один раз практикувалась, а також заграничний вплив, „przysięgą nawet zatwierdzony i różnemi wynalazkami popierany“, як довела в своїх дослідженнях слідча депутація.

6. Згідно з церковними канонами, єпископи повинні підлягати своїм митрополитам, а ці останні—патріярхам. Якому ж митрополитові й патріярху підлягав би православний єпископ у Польщі? Усі єпископи України („Mniejszej Rusi“), що входять в склад Польської Держави, повинні знаходитись в каноничній залежності від київського митрополита; то значить, що й проєктований єпископ має йому підлягати; але Київ є під владою Росії, і таким чином тутейший єпископ підлягав би заграничному митрополиту, „co się zgodzić nie może z układem Rzeczypospolitej“. З патріярхів він мусів би залежати від царгородського, але зносили з тим патріярхом заборонені місцевими правами, під страхом кари смерті й конфіскації майна**). А допустити, щоб православний єпископ не підлягав жадному митрополитові й патріярху, то значило б створити „niewidziane w Cerkwi Bożej monstrum“, якого не знала історія і якого ніде не бачимо тепер.

Таким чином автор поданого меморіялу вважає номінацію православного єпископа в Польщі неузасадженою на праві (пп. 1-3), шкідливою з погляду політичного (пп. 4-5) і недопустимою з боку правил каноничних (п. 6).

Автор другого меморіялу ніби заповнює зміст першого: старається довести й з'ясувати, чому власне перебування в Польщі нового православного єпископа може заховувати в собі небезпеку для латинства й унії, а також формулює проєкти такого внутрішнього устрою та організації православ'я в Польщі, щоб можна було обійтись й без єпископа.

„Otóż czego w czasie przemocy zagranicznej w Polsce nie mogli gwałtownie dla siebie wymóżyć nieunici“, читаємо у тому меморіялі, „to teraz otrzymać pod hasłem tolerancji spodziewają się, ale zawsze na jeden koniec opresji unitów i zniszczenia jedności“. Які ж

*) Автор безперечно розуміє Росію.

**) Volumina legum, т. 5.

будуть обов'язки й чинности тих трьох єпископів і четвертого архієпископа, коли в цілій Короні й Литві не знайдеться стільки православних, щоб можна було утворити чотирі єпархії? Заздалегідь можна передбачати й догадатись, що буде робити та ієрархія: бунтувати нарід і намовляти його нападати на дома єпископів-уніятів, як зробив колись єпископ Мелетій Смотрицький, висвячений без титулу, котрий, прозвавшись архієпископом полоцьким*), збунтував (sfomontował) вітебських міщан, а вони напали на дім єп. Іосафата (Кунцевича), правного полоцького архієпископа, і окрутно його замордували**). Заледве не спіткала така сама доля уніятського митрополита через Іова Борецького, також титулярного єпископа, який прозвав себе київським митрополитом.

Єпископи латинські, особливо в південних (ruskich) воевідствах, так само не можуть бути спокійними й певними в своїх юрисдикціях після встановлення православної ієрархії, бо як тільки поширяться й зміцняться „дизунія“, знов може з'явитися козак, подібний до Богдана Хмельницького, який не обмежувався знищенням унії, але мав замір вдарити і на латинський обряд.

Православні мають дозвіл установити для себе консисторію. „Niechże na tej dla nich łasce Rzeczypospolitej z wdzięcznością przestają“. Православним консисторіям—генеральній та провінціональній—треба дати такі приписи, щоб вони в своїх розпорядженнях і резолюціях не залежали (nie dependowały) від жадної заграничної влади (zwierzchności), щоб не приймали до себе відступників від латинства або унії (apostatów), щоб нікому не боронили вертатися до єдності, щоб не приймали заграничних російських монахів. А коли через кілька літ у православних забракне священиків і зайде потреба висвячення нових, хай звернуться до найвищої в державі влади (magistratury), котра буде видавати дозвіл на спровадження православного єпископа з заграниці. Той останній висвятить усіх поданих йому кандидатів на сьвященство, з людей місцевого походження (krajowych rodaków), і, не втручаючись до інших церковних справ, після кількатижневого побуту в Польщі муситиме вернутись до своєї пасти.

Після встановлення ієрархії не настане незалежність її від заграничної юрисдикції, бо й та ієрархія буде залежна в матеріях догматичних від царгородського патріярха. „Niechby sam konsystorz generalny miał udzielenie sobie raz na zawsze mocy i władzy sprawowania zwierzchności nad nieunitami w Polsce absolute et independente“, про що треба з патріярхом провадити переговори (traktować) і застерегти, щоб він, раз на завше переказавши свою владу консисторії, не посилав до Польщі своїх екзархів і не стягував „kontrybucyj czyli danin żadnych od nieunitów polskich, jakto się praktykowało dawnych wieków.“

Висвячення єпископа для православних в Польщі не може

*) М. Смотрицький був висвячений патріярхом єрусалимським Феофаном на архієпископа полоцького в 1620 році, але без згоди польської влади, котра через те довго його не признавала.

**) 12 листопада 1623 року.

обійтися без поважних труднощів, а тим більш висвячення архієпископа й трьох єпископів. Жаден заграничний єпископ не поїде до Польщі без виразного дозволу патріярха, а з другого боку обряд висвячення вимагає не одного, а трьох єпископів.

Врешті найліпше було б відкласти вирішення цієї справи до майбутнього сейму, а за той час діяльність генеральної консисторії покаже, чи потрібний „w kraju polskim dla dyzunitów” один єпископ (а не ціла ієрархія).

В кінці меморіялу автор закидає Росії, де „дизунія” панує, що і там нема толеранції, і що в білоруській краї недавно „zakor-donowanym” заледве дозволено уніятим мати єдиного полоцького архієпископа, „choć przez uroczysty traktat obwarowane było zachowanie in statu quo religij katolickiej”. Понадто автор запевнює, що ті самі „дизуніти”, які постійно скаржаться на переслідування в Польщі, ніколи не почують тут від уряду того, що почули колись в Москві від Петра I, коли після скасування московського патріярхату запитали царя, кого мають вважати за зверхника в духовних справах. Петр ніби рішуче відповів, ударивши себе кулаком у груди: „Мене і більш нікого”.

Таким чином у відношенню до Пінських постанов витворилось два протилежних погляди: прихильний серед світського громадянства й негативний—серед латинського та уніятського духовенств. Обидві ці течії повинні були зустрінутись на сеймі при затвердженню ухвал Собору.

Розділ VII.

Чотирьохлітній Сейм затверджує Пінські постанови. Закінчення.

Допіро 10 травня 1792 року на сеймі заговорили про постанови пінської конгрегації, то значить — майже через рік після її закінчення. Чим можна пояснити таке спізнєння? Де-хто думає, що в даному випадкові відіграли значну роль опозиція латинського духовенства, яке складало до короля й сейму свої протести та меморіяли, Але нам здається, що причина була інша.

Відомо, що конституцію 3 травня 1791 року було ухвалено на першому засіданні після великодних свят при невеликій порівнюючи кількості послів, що створили власне проект конституції, і при відсутності опозиції, чи так званих „мальконтентів”. Ці останні були незадоволені як змістом конституції, так і способом її ухвалення, і агітували серед шляхти й міщан цілої держави проти конституції. З другого боку, творці конституції пильно стежили за акцією „мальконтентів” і, навпаки, вживали можливих заходів, щоб нова конституція всюди була признана, і щоб громадянство присягнуло їй на вірність. Отже ота політична боротьба цілком захопила увагу послів на протязі останнього року існування чотирьохлітнього сейму, так що усі інші справи відішли на другий план.

Згадали про православне населення лише тоді, коли державі загрозила велика зовнішня небезпека, викликана діяльністю ген. Щенсного-Потоцького, гетьмана Бреницького й Ржевуського, які створили конфедерацію (Тарговицьку) і отверто виступили проти нових порядків, запросивши собі на поміч російську військову силу. Польща мусіла зібрати всі свої сили для оборони границь. Православне населення на кресах могло тепер дуже придатися, але треба було цілком заспокоїти його релігійні потреби, дати йому нарешті нормальний церковний устрій, повне правне забезпечення та вільність сумління й виконування своїх обрядів.

Першим підняв цю справу брацлавський посол Леженський, який 10.V.1792 р. виголосив у сеймі слідууючу промову: „Była dawniej i teraz będzie przydatną pomoc [z ponadbrzeżnych ochotników, którym już stany pole do obrony ojczyzny otworzyły, trzeba tylko przezornie zapobiedz żeby ci nadgraniczni mieszkańcy, powiązani jedną wiarą z tamtymi, nie byli zwodzeni. Kijów, duchownej zwierzchności nieunickiej stolica, otwierając wiadome pieczary swoje, ma czyn pozyskać ludu tego zwiedzenie: lud stamtąd nie powraca, tylko jadęm napojony przeciwko Polsce, podbijane tam zostają tam niewinne dusze sprzęzną duchowną. Odwrócić to zło jest w mocy stanów: ustanowić należy w kraju zwierzchność czyli hierarchję obrządku nieunickiego, do czego duchowieństwo nieunickie już jest przysposobione przez odbyte zgromadzenie w Pińsku, któremu przykładowo i roztropnie przewodniczył Kochanowski. Niech więcej nieunicy nie szukają zagranicą najwyższych kapłanów, weźmy przygotowany w tym celu projekt do decyzi”.

Промова Лежинського викликала в сеймі велике вражіння та знайшла співчуття у багатьох послів, котрі зі свого боку почали висловлювати бажання (dopraszali się), щоб негайно було подано на розгляд сейму проекти відносно православної ієрархії, приготовлені депутацією.*)

На другий день, 11 травня, на тую ж саму тему говорив і другий брацлавський посол Ярошинський, який міцно підтримував думки й погляди свого земляка: „Światłe zdanie Leżeńskiego, gruntownemi wsparte przyczynami, dowiodło..., jak wiele zależy ożyźnie naszej od ufundowania hierarchji kościoła greckiego dyzunickiego w Polsce. Kraj nasz, a mianowicie województwa braclawskie i kijowskie, z znaczną częścią Litwy, najbliżej położone granic państwa rosyjskiego, krocie mieszkańców liczą, którzy greko-dyzunicką wyznają religję, a którzy takich tylko znajdują jej ministrów,**) jakich im z braku swojego ościenne państwo udzieli.—Duchowny zagraniczny, a do tego bez oświecenia, bez obyczajów, bez cnoty i potrzebnej stanowi swojemu nauki, jakież uczyni wrażenie na umyśle tego ludu, któremu przewodniczy? Sam w grubej zostając niewiomości, wierzy zapewne, iż ktokolwiek tej co on nie wyznaje religji, jest i być powinien jego nieprzyjacielem. W województwie braclawskiem od naddziadów moich zagnieżdżony i własnem doświadczeniem i niezawodną przod-

*) Gazeta Warszawska, 12. V. 1792.

**) ministrów — священників.

ków moich tradycją doszedłem tej prawdy, iż wiele tylko zamieszek, wojen domowych, krwi rozlania, rabunków i klęsk wzajemnych historia narodu naszego liczyć może, wszystko to hasłem upodlonej religiji wzniecono, wszystko tymże hasłem choć fałszywie okryte było. Własnymi mojemu oczyma widziałem w manastyrze meżyhorskim i kijowo-pieczerskim zawiesione portrety Chmielnickiego, Tymosza, Doroszenka, Gonty i Zelezniaka z znakami rycerskimi i zwodniczym napisem, iż ci święci rycerze za wiarę z ręki Polaków zginęli. Ustanowieniem oddzielnej hierarchji, wprowadzeniem duchowieństwa cnotliwego i obyczajnego, z rodaków naszych wybrać się mającego, zmaże się zapewno ta fałszywa na naród nasz rzucona potwarz; okaże każdy cnotliwy rodak jasnem przekonaniem, iż panująca w narodzie religija nie ma za cel prześladowania i upodlenia innych. Z tych powodów popierając wniesienie kolegi mego, o podniesienie projektu hierarchji dopraszam się“.*)

Треба підкреслити, що ці голоси, пересякнуті справедливими гуманітарними поглядами, вийшли з уст послів брацлавського воєвідства, того самого, де в своїм часі (1789 р.) найспокійніше потрактовано поголоски про бунти і виявлено найбільш холодної крові, уміркованости та справедливости в організації слідства й суду над підозрілими особами.

За брацлавськими послами пішов краковський Солтик, який 15 травня виголосив слідуючу промову, гарячу та переконуючу: „Są to ci sami u nas dyzunici, co w Węgrzech, Wołoszech, Niemczech i Moskwie. Mają wszędzie biskupów, kto im nie daje biskupów, nie daje księży i sakramentów. Nasi święcili się w Kijowie, są poddanymi Synodu petersburskiego, modlą się za Katarzynę, poddali się biskupowi perejasławskiemu, który z Słucka rządził, nawracał. Trzeba im nie tylko biskupa, ale hierarchji, bo inaczej biskup jeden szedłby zagranicę po sakrę. Trzeba jednego dać metropolię nieunitom i trzech biskupów. Metropolitę niech na teraz potwierdzi patriarcha konstantynopolitański. Daliśmy im tolerancję, dajmyż jeszcze ojczyznę. Ten brat, kto kocha ustawę i wolność naszą. Wolność to największy sekret przeciw obcym przywłaszczeniom“. Далі в своїй промові Солтик перепрошував Апостольську Столицю й виправдував свою позицію в справі православних тим, що любов до вільности та потреба рятувати батьківщину радять Польщі встановити православну ієрархію. В кінці, звертаючись до короля, він говорив: „Królu, wsławisz się przez ustanowienie hierarchji, nieunici to Polacy, to bracia nasi“**). На тій цесії справа однак не була ще вирішена й відложили її на слідуючий день***).

16 травня маршалок відкрив засідання й відразу звернувся до депутації „w materji greko-orientalnych nieunitów wyznaczonej“, щоб представила сейму свої праці (dzieło). Заступник голови тієї депутації посол Чапський доручив виступити з рефератом в цій справі Кохановському, котрий був секретарем депутації (pióro

*) Gazeta Narodowa i Obca, 16.V. 1792.

**) Ks: E. Likowski. Dzieje Kościoła unickiego na Litwie i Rusi w XVIII i XIX w.w., str. 204.

***) Gazeta Narodowa i Obca. 19.V 1792.

trzymający). Кохановський^{*} в своїй промові дав обширну реляцію про усі чинности депутації за півтора року її існування, а також зложив справоздання з одбутого комісарства на Пінській конгрегації. Заявив, що члени конгрегації були задоволені „z rozciągniętej nad nieunitami bacznjej opieki rządowej, które to powszechna radość okazana była przez wiele mów wybornych, w różnych językach powiedzianych, z wyrażeniem czulej wdzięczności stanom i wierności królowi i Rzeczypospolitej”. Скінчивши промову, Кохановський передав маршалку протоколи усіх засідань депутації разом з проектом встановлення постійної церковної ієрархії для православних. Коли проект (urządzenie) був прочитаний, а де-хто висловився за передачу його до деліберації (розваження в комісії), Кохановський ще раз виступив з застереженням, підкреслюючи, що то не є проект права, але „rzecz przychodząca tylko do aprobacji, która przez deputację wraz z delegowanymi od nieunitów z woli ztanów zrobiona była”. Врешті Кохановський подав проект права під заголовком „Załatwienie żądań obywatelów polskich greko-orientalnych i dyssydentów”. Ціла та справа („materja”) усе ж таки пішла в деліберацію, але побула там дуже недовго, бо небезпечна ситуація політична, яка несподівано витворилась саме в ті дні, змушувала послів приспішити залагодження справи.

18 травня Булгаков, російський амбасадор, передав підканцлерові Хрептовичу декларацію свого уряду, в якій властиво об'являлася Польщі війна^{*}). Декларація зробила велике вражіння. Солтик знов виголосив промову, в котрій старався переконати послів, що проект православної ієрархії треба негайно затвердити. Солтика підтримав навіть латинський біскуп (київський) Цецішовський, один з тих рідких біскупів за Станіслава Августа, як каже історик Ліковський, що не тільки „światłem wielkiem, ale szczerą pobożnością i przywiązaniem do Stolicy Apostolskiej jaśniał”^{**}). Він справедливо доводив, що один православний єпископ для Польщі є небезпечний, бо безумовно муситиме шукати від когось залежности, хоч би тільки для того, щоб отримати хиротонію (sakrę biskupią). „By przeto uniknąć wpływow postronnych, trzeba zupełnej hierarchji i tylu biskupów, aby była zawsze w kraju liczba wystarczająca (3) do święcenia nowego”^{***}).

Проти проекту ієрархії відозвалося заледве кілька голосів. Зпоміж духовенства головним чином опонувало двоє: митрополит Ростоцький і біскуп люблінський Скаршевський. Обидва доводили, що проект може бути дуже шкідливим для пануючої релігії, коли буде прийнятий в так великій „obszerności”^{****}). З світських послів перечив Бернович. Він казав, що православна ієрархія з одного архієпископа й трьох єпископів не буде відповідати кількості населення „грецької” віри й зменшить повагу до пануючої релігії, а врешті погоджувався на встановлення одного єпископа, незалежного від якого-будь чужого уряду.

^{*}) Gazeta Warszawska, 23 травня 1792.

^{**}) Likowski, 204.

^{***}) Ibidem.

^{****}) Gazeta Warszawska, 23 травня.

Найбільш боронив справу Кохановський. Він казав: „W czasie tak krytycznem, gdzie więcej czynić, niż mówić należy, nie spodziewałem się w tej materji dowodzić tej potrzeby, o której wy już przekonałiscie się, gdyście wyznaczyli deputację. Odmiane przyniesionych urządzeń pod aprobatę nie do naszego zgromadzenia należy. Waszą bowiem regułą było zostawić im wolność tych układów za zniesieniem się z deputacją. Ta najskrupulatniej roztrząsała je, gdyby mogła była mniej dać, jak jest w proekcie, nie szukałaby rozszerzenia prerogatyw; ale uznała, iż te włożenia zasadzają się na nieodbitą potrzebę. Zamiarem naszym było, żeby żaden w granicach polskich obywatel nie był zagranicznej władzy podległym; jeżeli nie damy im potrzebnych dla ich zwierzchności duchownej dostatecznych prerogatyw, szukać ich będą zagranicą. Jednym biskupem kontentować się nie mogą, bo w przypadku śmierci, od kogoby inny na biskupa był święcony? i w czyichby rękę zostawała najwyższa duchowna zwierzchność? Wiemy z przepisów kanonicznych, że biskup święcony być nie może, tylko od trzech biskupów; u nas w przypadkach nagłych jest pozwolenie święcenia jednemu biskupowi z 2 opatami, ale Kościół Wschodni nie miał nigdy uwolnienia od tych prawideł; nadto, nie będzie jeszcze biskup ważny, kiedy nie będzie confirmowany od metropolity; musielibyśmy więc powrócić ich do metropolity kijowskiego, a przez tę sprężynę poddać się nazad w to haniebne jarzmo. Zważcie! Czy można co komu narzucać w religji? przebóg! nie jest tu czas teologicznych kwestyj. Te rzeczy roztrząsane były półtora roku przez deputację, ta radziła się światłych duchownych; przebóg! chciejcie to uważać za najsilniejszą obronę kraju, kiedy ten lud będzie odwieziony od szukania za granicą zwierzchności”.*)

Коли Кохановський скінчив свою промову, в сеймі рознісся гучний окрик „просимо”. Маршалок віддав справу на голосовання (ad turnum), при чому сформулював свій внесок так: „Czyli projekt od deputacji wyznaczonej do interesów greko-orientalnych nieunitów i dyssydentów podany ma być przyjęty, czyli do dalszej porrawy odesłany“. За прийняття проекту було подано 123 голоси, за одіслання до поправи 13. Таким чином проект стає правом чи конституцією, яка була вписана до Volumina legum під заголовком „Załatwienie żądań obywatelów polskich greko-orientalnych i dyssydentów”.

В ній говорилося: „Odebrawszy tak od deputacji do ułożenia projektów względem greko-orientalnych i dyssydentów, jako też od komisji na kongregację... pińską.. wyznaczonej doniesienia wszelkie, stosujące się do stanu obywatelów polskich greko-nieunitów, a stąd uznawszy potrzebę ustanowienia... stałego dla nich cerkiewnego rządu; przeto ułożone w roku 1791 na generalnej kongregacji przez plenipotentów greko-nieunickich urządzenie cerkiewne, a przez... deputację... roztrząsane: Nam podane approbujemy, polecając władzy wykonawczej, ażeby pomienione urządzenia... stopniami przyzwaitemi do skutku doprowadzić starała się... A iż takowe urządzenia kościelne greko-nieunitów religji panującej przeciwności czynić nie mają, postanawiamy: iż co się tyczy zabezpieczenia funduszów cerkiewnych, wszelkie

*) Gazeta Warszawska, 23 травня 1792.

добра і сумы funduszowe, cerkwie i monastery, aktualne w posesji nieunitów zostające, przy nich nienaruszenie pozostać mają. Te zaś dobra funduszowe i cerkwie, które już są do jedności Kościoła przyłączone, nigdy do nieunitów wracać nie mają, a prawa obywatelskie quo ad ius patronatus et collationis zabezpieczamy”*)).

Памятна ухвала сейму, яка запала на історичному засіданні 21 травня, викликала живу радість серед православних прихильників реформи. Сава Пальмовський в обширному листі від 26 травня приватно повідомив про те якогось ігумена. Пальмовський пише, що день 21 травня треба вважати до назавжди памятных дат, бо принесла вона „nieochibne ugruntowanie“ на вічні часи постійної й непорушеної православної ієрархії в Польщі. За такий чин не тільки теперішнє покоління православних, але й майбутні їх одновірці, які колись будуть жити, заховуючи віру своїх предків, будуть славити та благословляти Найвище Провидіння й творців такого щастя для православних і добродійців цілого польського народу. Далі Пальмовський каже, що незабаром будуть видані королевські універсали про затвердження акту пінського „конгресу“, що король постарається дістати благословення для ієрархії від „східніх патріархів з Царгороду“ і що хутко вже можна буде приступити до виборів кандидатів на становища митрополита й єпископів. Пальмовський доручає ігуменові повідомити про те своїх парафіян, а разом запевнити їх, що від цього часу Православна Церква в Польщі буде мати „безсумнівну опіку, поміч, справедливість і найвищий церковний уряд свого обряду“, так що не буде відчувати жадної потреби звертатися в своїх справах до заграничної влади. Вкінці листа, покликаючи на ворожу для Польщі декларацію, яку недавно (18.V) видала Росія й яка могла допровадити до війни, Пальмовський наказує ігуменові внушати вірним любов до Польщі й послушність місцевому праву, „бо ми отримуємо усе, чого тільки бажали, з ласки, з волі й правдивої прихильності до нас польського народу“. Для того ігумен повинен в перший недільний чи святочний день по отриманні цього листа оголосити про все те парафіянам в церкві з амвону, а також відправити урочисту Службу Божу з одспіванням „Тебе Бога хвалимо“, а потім постійно заносити гарячі молитви до Бога за спокій та успіх Річипосполитої.**)

Коли звістка про затвердження пінських постанов дійшла до Найвищої Консисторії, вона сповістила про те начальників монастирів та настоятелів парафій універсалом від 1 червня 1792 року, вказуючи, що від цього часу в Польщі буде існувати незалежний церковний уряд і власна ієрархія, яка складатиметься з митрополита й трьох єпископів. „Кожний хто вміє цінити людскість і любов до ближнього, мусить ділити з нами задоволення, а ми, обивателі польського краю, що визнаємо релігію «греко-орієнтального» обряду, залишаючись на протязі двох віків, аж до часу теперішнього вікопомного сейму, в занедбанні, коли тепер одержуємо своє щастя в постаті звободи нашого сумління, яку ж повинні відчува-

*) Volumina legum, t. IX, 447.

**) Археографический Сборникъ, т. XI, док. № 130, стор. 181.

ти радість в собі й вдячність королю та сеймовим станам?" так, ніж іншим, писали автори універсалу.

У почутті вдячності за надання так безцінних прав православним, Консисторія повідомляє в своїм універсалі, що відзначить таку славну подію відправленням урочистої служби 3-го червня. Заразом наказується цілому духовенству відправити такі самі служби, з співом „Te Deum laudamus” і подякою Творцеві Небесному за його опіку, та благати Бога про здоров'я для короля й успіх сейму та цілої Річипосполитої. В кінці універсалу духовенству ставиться в обов'язок старанно поучати вірних, щоб любили та були щиро привязані до держави, в якій мешкають і з якої ласк користають.*)

Задоволення й радість з приводу оголошення вищезгаданої конституції були цілком слушні: вона давала православним дуже багато в порівнанні з їх попереднім становищем. Правда, православним було віддано ті церкви та монастирі, які фактично знаходились в їх руках в 1792 р., а все, що вони втратили перед тим на протязі XVII і XVIII стт., залишилося в руках уніятів. Крім того, православний митрополит не попадав до санату, де вже засідав уніятський—Ростоцький разом з латинськими біскупами, і в цьому відношенні православ'я не було зрівнено в правах з унією, — але будь-що-будь ситуація православ'я ґрунтовно змінилась на ліпше: тепер воно користалось з опіки державної влади й права, з цілковитої вільності виконування своїх обрядів та інших привілеїв, попередньо незнаних.

Постанови Пінського Собору й інші не втратили своєї актуальності. Уряд відродженої Польщі, приступаючи до урегулювання положення православ'я, пішов по слідах законодавців Чотирьохлітнього Сейму й запевнив Православній Церкві автокефальний устрій. Таким чином дочекався реалізації 1-й артикул пінських постанов, який в своїй часі не був виконаний.

В останні роки, коли справа скликання Гонерального Собору Польської Православної Церкви від часу видання грамоти Президентом 30.V.1930 р. увійшла на реальні тори, знов пінські ухвали та ідеї, якими вони були пройняті, навязуються до сучасності. Конгрегація 1791 р. слушно вважається за приклад, гідний для наслідування, а усталені на ній основи соборності та вільності, як істотні риси устрою Православної Церкви, є і тепер віхами, які вказують напрямок праць майбутнього Собору.

*) Арх. Сб., т. XI, док. № 131, стор. 182-183.

Найбільше шанує Бог того, хто вибачає кривду тому, що знаходиться в його руках.

Привчайся бачити добре у всіх людей, тільки не в собі, а також привчайся осуджувати тільки себе, а не інших людей.

І. В.

Що таке „Українська реформована церква”.

III.

Наука віри українських реформаторів. Хатиничний стан тої науки. Українські реформовані про Св. Письмо, як єдине джерело об'явленої правди; читання й розуміння Св. Письма. Розгляд цієї науки з погляду православного. Несумлінні засоби укр. реформаторів в пропаганді своєї науки.

Як ми бачили, сами провідники українських реформованих у вивченні свого походження й родоводу блукають поміж соснами, один одному суперечачи: один пише, що вони „продовження евангельського передання... від св. князя Володимира, христителя Русі“, другий (Павло Крат) пише, що „князь Володимир Великий, більше зі своїх політичних розрахунків, пр и с и л у в а в українців охреститися“ („Віра і Наука“, ч. 21 1921 р.); один каже, що предтечами їх були „селяни апостоли Христові Рябошапка й Ратушний“, другий вважає цих „апостолів“ за „темних селян“ і т. д.

Коли від історії походження українських реформованих переходимо тепер до з'ясування їхньої релігійної науки, то мусимо відразу ствердити, що й тут дослідувачеві цього руху приходиться мати діло з труднощами від того хаосу, який отримується по ознайомленні з літературою українських реформованих. Дуже є можливим, що цей хаос витворюється з тої причини, що наші реформовані занадто просто вже розуміють кождий себе „царем і священиком Богові і Отцеві Своему“ (Відкриття I, 6), а звідсіля, як пишуть вони, нема для них „у справах віри жадного авторитету, окрім авторитету Св. Письма“ („Віра і Наука“, ч. 1. 1925 р., стор. 1), яке, очевидно, кожен може розуміти по-своєму.

Тому вже в такій засадничій речі, як наука віри українських реформованих,— чи є вона перейнятою ними від богословії реформаторів (кальвінізм), чи хочуть вони свою н о в у р е ф о р м а ц і ю творити, у цьому навіть вже зустрічаємо розходження та суперечности.

Павло Крат пише: „Ми, українці, чи то з уніятів, чи з православних, у нашій протесті проти зубочень католицтва та православя не витворили на нашій Україні питомої Української евангельської церкви відповідно нашим українським обставинам, але взялися наслідувати ту з закордонних евангельських сект, з котрою Бог дав їм заізнатися, чи в краю, чи поза краєм. І це д у ж е д о б р е (Підкр. наше). Але тільки одно зле з того виходить, як було в Коринфі за Апостола Павла (1 Коринф. III, 3). Той каже: я баптист, а той —я реформований пресвите-

ріянин, а той—я лютеранин, а той—я євангельський християнин, а той—я друг, а той—я п'ятидесятник, суботник, руселіт... Чи ж Христос поділився? Ні! Христос учора і сьогодні той же самий і на віки" (До Жидів, XIII, 8). Витворювати якесь питома українське євангельське християнство ми, українці, не потребуємо, бо нічого не вигадасмо більшого, як є в світовім євангелізмі, хіба свій окремішній обряд" („Віра і Наука", ч. 22 1927 р., стор. 5).

Друге читаємо у реформатора В. Б. в ст. „Найближчі завдання українського церковного руху": „Коли кажемо, що нам розходиться перед усім о українську реформацію, то іще раз підкреслюємо, що не про сліпе пересадження лютерської, реформованої, баптиської, чи якої-будь іншої церкви, як уже де-хто й це пробував, або й пробує робити, але про переведення своєрідної, відповідної, до потреб нашого народу і часу пристосованої реформації" (Підкр. наше). Тільки о такій реформації може бути мова... На руїнах старого релігійного світа на Україні має вирости новий! (Підкр. автора. „Сіяч", ч. 1. 1933 р., стор. 9).

А нарешті автор під ініціалом Ф., „відновляючи видавання релігійно-просвітнього часопису „Віра і Наука", котру свого часу ізза браку фондів припинено видавати", у статі „Хто ми?" пише: „Заступаємо думку єкуменічного (соборного) християнства, лишаячи конфесійну ділянку добромінінню і совісти кожного; працюємо для ідеалу Божого Царства між нами, об'єднання всіх українців в душі Христової Євангелії, об'єднання людей релігійних і доброї волі" (Підкреслення наше „Віра і Наука", ч. 1. 1933 р., стор. 1.)

Як бачимо, брак церковного авторитету приводить врешті до думки залишити кожному самому виробляти собі по своїй совісти конфесію чи ісповідання віри... Трудно тоді говорити про себе, як про яку-будь церкву.

Або ось другий приклад. Як відомо, одною з основних наук лютеранства, а за ним і реформатства, є наука про те, що людина спасається вірою, а не добрим ділами. Так про це пише і один з провідників новітнього українського реформованого руху Павло Крат. „Ця секта (реформованих або пресвітеріян),— каже він,— сперлася на євангельській правді „спасення вірою", а не добрими ділами, як вчать католики і православні" („Віра і Наука", ч. 22 1927 р., стор. 4). „Добрі діла,— читаємо у реформованих в іншому місці,— ніколи не є заслугою, ані не признані як задовольняючі" („Віра і Наука", ч. 7 1927, стор. 4).

Але у тих же реформованих і в тому ж їх органі „В. і Н." читаємо потім: „Чи благодать Божа, якої дізнає людина, має бути також даремною? Людина, що є в посіданні благодати Божої, повинна про це засвідчити життям і своїм посто-

п о в а н н я м" („Віра і Наука", ч. 4. 1929 р., стор. 37). А в статті „Звідки взялась і що то є євангельська віра?" автор її в розділі про Івана Кальвіна каже: „Основи його науки (кальвінізму) або „реформованого євангельства" є такі: ...С а м а ві р а до сп а с е н н я не ве де; треба ще постійних добрих вчинків, морального життя, виконування закону Божого" („Віра і Наука", ч. 13. 1928 р., стор. 155).

Себо цей реформований проповідник каже цілком протилежне тому, що пише, як наведено вище, інший проповідник Павло Крат. То як же можуть вони другим „новий тип християнства" проповідувати, коли між собою ще, як слід, не договорились, яка їхня наука. І чи не подібне це до євангельського: „Чи може сліпий водити сліпого? Чи не упадуть же обидва в яму?" (Луки VI, 39).

22-23 грудня 1934 р. на зїзді Пресвітерії українських реформованих в Коломиї прийнято ухвали:

„З радістю привітати появу Гайдельберського катехизму в українській мові й подякувати всім тим, що спричинилися до видання його, особливо паст. Дрезельгойзові в Альдебоєрн. Гайдельберський катехизм мусить бути в кожній євангельській родині на науку старим і дітям" („Віра і Наука", ч. 2. 1932 р., стор. 7).

„Гайдельберський катехизм", уложений р.1563 німцями Захарією Урзиним та Каспаром Олевіаном, вважається підставою науки Реформованої (Кальвінської) Церкви. Тому, перенявши цей катехизм, українські реформовані можливо вже покинуть думку про створення „своєрідної української реформації" та [вийдуть, хоч у більшості, з сектантського хаосу у власному середовищі на шлях більш-менш одностайности в основах свого навчання. Отже, на підставі прийнятого українськими реформованими Гайдельберського катехизму, а також науки їхніх провідників (що не суперечила б катехизму), основна віроісповідна наука українських реформаторів представляється в слідуючому виді.

Українські реформатори, як і лютерани, а також різні секти, С в. П и с ь м о визнають одним джерелом об'явленої правди, християнської науки. Св. Предання вони, як і другі сектанти, називають „людською видумкою" („Українська Реформація", 1931 р. ч. 4, стор. 2). „Кожний християнин,—пишуть вони,—не то що має право, але повинен читати й просліджувати Св. Письмо. Побожний євангелик читає Св. Письмо кожної днини"(Ibidem). „Євангелики, —чваняться рефомовані,—читають і знають Св. Письмо краще ніж не один батюшка чи ксьондз." („Віра і Наука", ч. 10. 1928, стор. 121).

А вказуючи на заслуги протестанства в справі перекладу Св. Письма на народні мови та ширення його по світі, реформовані пишуть: „Ні одна інша віра не може почитатися чимсь подібним. Католицька й православна Церква вживають Св. Письма лише в мертвих церковних мовах: латинській, старо-грецькій, старо-слов'янській, старо-єгипетській, старо-сирійській і старо-вірмен-

ській, якими ніхто тепер не говорить, але вони з умислу не ширять Св. Письма між своїми вірними" („В. і Н.", ч. 15—16 1928 р., стор. 184).

Давно вже відомо, що різного роду євангеліки, а втім числі і українські реформовані, коли не визнають Св. Предання нарівні зі Св. Письмом та називають його „людською видумкою“, не визнають тим самим і науки Св. Письма, яке в цілому ряді послань св. апостолів наказує зберігати Предання, похваляє тих, хто його зберігає. Найбільше вчить про це як раз св. Апостол Павел (Див.: 2 Сол. II, 15; 1 Кор. XI, 2; 2 Сол. III, 6; 2 Тим. I, 13; II, 1—2; 1 Тим. VI, 20; 1 Сол. II, 13; Євр. XIII, 7 і ін.), про розуміння якого Христа реформовані пишуть, що воно, Павлове розуміння, „тепер є могутньою силою в християнстві“, бо має таких наслідників його, як „пресвітеріянська чи то реформована церква, баптисти, методисти, конгрегаціоналісти, „приятелі“, тощо—мільони!“ („В. і Н.", ч. 20. 1927, стор. 7). Але ж і в посланнях інших апостолів теж говориться про важність і святість устного навчання нарівні з навчанням „на папері, чернилом“ (2 Іоан. 12; 3 Іоан. 13—14; Іуд. 3). І коли українські реформовані не слухають Апостола Павла, не слухають других апостолів, то хіба тому, що себе вважають за таких, що більше за св. апостолів пізнали Христа! Аджеж Павло Крат так і пише: „Хоч апостоли ходили за Христом півчварта року, вони Його мало пізнали“. А пізнавши Христа неоднаково, апостоли, по словах Крата, почали творити секти, як ап. Яков і ап. Павел. „Тим ми,— вихвалюється Павло Крат,— щасливіші від апостолів, що завдяки їхнім ріжнотоманітним свідченням, можемо більше пізнати Христа, як вони пізнали. Вони кожний лиш одну частину Христа пізнали, ми ж, усі ті частини пізнавши, „можемо більше наблизитися до пізнання цілого Господа“ (Ibidem, стор. 7). Дивно тільки, що приймання цих „ріжнотоманітних свідчень“ приводить до відкинення євангеліками самої апостольської науки, як от науки свв. апостолів про збереження Св. Предання.

Та відкидаючи цю науку, українські реформатори, як і інші сектанти, не мають підстав вважати Св. Письмо джерелом об'явленої правди. Лютер, Цвінглі й Кальвін, головні діячі реформації, переводили її у XVI віці, себто через 1500 літ по Христі; на якій же підставі проголосили вони, що такі й такі книги складають Св. Письмо й являються єдиним джерелом об'явленої правди? Або, вживаючи богословських термінів, — на якій підставі признали вони ті книги каноничними, себто книгами богодухновеними й історично автентичними? Тільки на підставі Св. Предання, захованого Церквою відносно канона священних книг та виявленого в правилах Свв. Апостолів та Всесвітніх і Помістних соборів (Пр. Ап. 85.; VI Вс. 2; Лаодик. 60; Карф. 33). Як казав учитель Церкви III в. Ориген, — він „через Предання впевнився, що чотири євангелії цілою Церквою визнаються безсумнівними“ (Євсевій. Історія церкви. Кн. 6, 25).

І другої ради для всіх протестантів чи євангеліків тут не може бути, як визнати тільки, що Церква зберегла для них у своєму

Преданні автентичне і богодухновенне Св. Письмо. Бо у самому Св. Письмі ніде нема переліку книг, які треба б визнавати за Об'явлення Боже; Ісус Христос свою науку про спасіння людей передав Церкві усно, як свідчить про це апостол Павел, що сам і не був за земного життя Христа Його учеником (Діян. IX; Євр. II, 3); очевидно, був час, коли була вже основана Христом Церква, а Св. Письма Нового Заповіту ще не було, Христова наука передавалась із уст в уста. А звідсіля твердження українських реформованих, що „перші християни... признавали тільки Святе Письмо („В. і Н.“, ч. 10. 1928, стор. 121) є або плодом власного невіжества або засобом пропаганди, розрахованим на невіжество мас. Перші християни хоронили науку Христову і через предання і через писання: коли стали появлятися вони, написані свв. апостолами.

Українські реформатори, як ми бачили, кажуть, що православна й католицька Церкви навмисне не ширять Св. Письма поміж своїми вірними, а Павло Крат, засвоївши, видно, большевицькі методи агітації, пише: „За часів царських Православя вславилося тим, що переслідувало на Україні народ за читання св. Євангелії не гірше, як і Католицтво в Західній Європі“ („В. і Н.“, ч. 21. 1927, стор. 9). Сміємо запевнити Павла Крата, Василя Кузіва і інших провідників українських реформованих, що ми не гірше від них знаємо і відчуваємо усі біди, заподіяні Православю світською рладою мин. Росії, але ж займатися вже наклепами переслідування людей на Україні Православям (нехай навіть офіційним) за читання св. Євангелії вважаємо негідним засобом несовісної демагогії.

Такого ж характеру є твердження українських реформаторів про те, що Православна Церква вживає Св. Письма „лише в мертвих церковних мовах“. Говориться це для затуманення очей українським масам, щоб вони повірили, який світ несуть їм ніби гуцуляки, довгалюки, семенюки, крати... Не можуть В. Кузів, П. Крат, Л. Бучак і др. не знати, що як раз свв. брати Кирил і Мефодій, первоучителі словянських народів, видержали у IX в. боротьбу з т. зв. „трюхязичною ересью“, прихильники якої „пилатники“ вчили, що можна прославляти Бога в книгах тільки трьома мовами—жидівською, грецькою й латинською. На соборі у Венеції св. Кирил казав „пилатникам“: „Як вам не сором допускати тільки три мови, а іншим народам наказуєте бути глухими й сліпими“... (Проф. М. Кобрин. Про мову Богослуження. Луцьк. 1935, стор. 23).

Становище свв. братів Кирила й Мефодія було продовженням традиції, згідно якої Отці й Учителі Церкви впроваджували живі мови у Св. Письмі та Богослуженні, щоб „зробити християн правдивими поклонниками Отцеві в душі та істині, бо таких поклонників Отець шукає Собі (Іоан. IV, 23), було воно прямуванням до того, щоб християни молились і співали духом і розумом (1 Кор. XIV, 15), а не тільки словами та устами“ (Ibidem, стор. 10).

І провідники українських реформованих добре знають, що це й є становище Православної Церкви, яке автор Православно-го катехизиса митрополит Філарет формулював колись в сло-

вах: „Вселенська Церква проповідує, вчить і служить Богові на всіх мовах, якою хто говорить“ (Див. „За Собороість“, ч. 3. 1932, стор. 12—21).

І той же митрополит Філарет про старо-словянську мову Св. Письма писав: „Мова словянського перекладу Біблії, загально зрозуміла й загально вживана в своїм часі, не така вже у теперішні часи з причини своєї устарілости“ (Ibidem, стор. 16). А коли переклади Св. Письма на живу мову доводилось, по прикладу свв. Кирила і Мефодія, ви б о р ю в а т и навіть ієрархії православної, як от митрополитові Філарету і др.,— переклад Св. Письма на російську мову, то п р и ч и н и ц ь о м у були не церковно-православні, а головним чином політичні, у чому Православ'я, як таке, зовсім неповинне. Так само світські політичні причини ще більш лежали в основі недопущення перекладу Св. Письма на українську мову.

Однак Біблія на російській мові частинами починає видаватися від 1821 р. (Новий Заповіт), повністю видана Св. Синодом р. 1875, а р. 1906—11 Св. Синодом Православної Церкви в Росії видано Св. Євангелію в українській мові. Тому українські реформовані неправду людям кажуть, коли пишуть, що „Православна Церква вживає Св. Письмо лише в мертвих мовах“.

Ніколи Православна Церква не забороняла вірним читати й студіювати Св. Письмо. Посеред православних богословів, що досліджували та вияснювали Св. Письмо, можливо не менш було людей світських, мирян, ніж осіб ієрархічних та духовних. П р а в о у ч и т е л ь с т в а в П р а в о с л а в н і й Ц е р к в і з а в с е н а л е ж а л о і м и р я н а м. Є це відомою правдою, яку східні патріархи в посланні 1848 року висловили в словах, що в Православ'ї „на сторожі благочестя є само тіло Церкви, себто сам нарід.“

Різниця однак поміж православ'ям та протестантством є різними його й безконечними сектами в тому тут заключається, що в православ'ї визнається необхідним для правильного розуміння Св. Письма керуватися Св. Преданням, котре, як ми бачили, встановило для нас і самий склад книг Св. Письма. А хоронителем цього предання в розумінні Слова Божого, заключеного в постановвах церковних соборів, в творах отців та учителів Церкви, являється Церква ціла, особливо ж ц е р к о в н а і є р а р х і я.

Українські реформовані, як і інші сектанти, не визнають авторитета Церкви й Св. Предання в розумінні Св. Письма, а пускають це розуміння на волю поодиноких людей, що властиво і являється причиною творення безконечних сект. До чого доводить на практиці таке відношення сектантів до Св. Письма, видно з тих „засад“, які українські реформатори подають своїм наслідувачам що до „студіювання“ Біблії. Вони кажуть, що „многі люди зачинають читати Св. Письмо з тим переконанням, що в нім кожне слово є Божим словом — походить з уст Божих... Однак в Біблії, — вчать реформатори, — є багато слів, сказаних грішними людьми, ба—навіть є слова, переповіджені самим діаво-

лом: Матф. і Лук. 4". („Як студіювати Біблію". „В. і Н.", ч.11-12. 1928, стор. 141). Звідсіля засада: „Зрозумій і май на увазі, хто говорять в Біблії!"

Або — така наука Льва Бучака до студіювання Біблії. До Ісуса Христа звернулись воїни, кажучи: а нам що робити? І їм Він казав: нікого не обіжайте, нікого не обговорюйте та будьте довольні своєю платою (Луки III, 14). „Коли б ми,—повчає Бучак,— хотіли приноровити ці слова до всіх людей в наших часах, то в першій мірі клясово свідомі робітники не конче вдоволялисьби цими словами..." „Тому треба знати,—каже далі Бучак,—що „за часів Христа воїни-поліція — були здеморалізовані. Вони не вдоволялись тою платнею, яку побирали від уряду, а брали хабарі від переступників закона і злочинців, а тим самим пособляли злу". Звідсіля нова засада: „Мати все на увазі, до кого і в які часи сказані слова з Біблії відносяться" (Ibidem).

Коли треба подавати такі „засади" при розумінні Св. Письма, як наведені вище, та такі приклади „розуміння" Слова Божого з альяцією до клясово свідомих робітників, як подає Л. Бучак, то видно, в яких нетрях блукать оті люди, що їм кажуть самим, без керівництва Церкви, пізнавати Христа.

Коли для правильного розуміння звичайного словесного твору вимагається певний ступінь підготовки, розвитку, а часто й освіти, то для правильного розуміння Біблії як же мало одного серця, хоч би чистого й кроткого, а потрібна не тільки особиста богословська освіта, але головне керівництво і контролю загально-церковної науки Богопізнання, яка зберігається Церквою, котра, по словах св. Іринія Ліонського, „від св. апостолів прийняла не тільки текст Св. Письма, але ж і правдиве його розуміння", заключене в переданнях свв. отців і учителів Церкви.

(Далі буде).

СВЯЩ. Д. ЧИРСЬКИЙ.

Ми і нарід.

Маленька Марійка любить частенько заглядати в мамине дзеркальце,— то брови погладить, то чубок поправить, то, іноді, чомусь усміхнеться. То від мамі, сільської кокетухи, навчилась, переймає.

А старостів Грицько все до шафки заглядає: чи не лишилось в пляшках, що вчора опорожняли — пили, хоч потрошки горілки, — кожну перехилить, краплинки смакує. Бачив, — так татко іноді роблять.

Дитя наслідує звичаї, привички своїх домашніх.

Прибув до парафії новий о. настоятель. Матушка, дві доньки і весною і в літку все щось порпаються в садочку, в городі, а батюшка то з палочкою, то з лопатою по садку швендає, — ріже, копає.

А діти, і малі і дівчата старші, до штахетів-огорожі припадають, топлять очі в красі клумб, квіток садочку.

„Дайте, панянка, насіння“; „дайте, паненко, флянсів“; „дайте, матусю, росади“.

Міняється вигляд села. Коликами, плотиками, дротом колючим огорожені коло хат селянських клаптики землі, там квіточки пишаються. Не було того раніш. Не було в селі „палісадника“.

Сохли, марніли дерева овочеві, що, не як сади, а як сироти розкидані були в безладді коло хат, за токами, на городі, вздовж границі-меж.

А тепер?

Хлопчики, діди, а часом і сами господарі сапками, ножами стружать поточану робаками кору дерев, гилля сухе ріжуть, дички садають, щеплюють.

Чому?

Бо так старий, бо так сам батюшка роблять.

Пе село. На весіллях, хрестинах, похоронах, празниках, дожинках, молотьбі, „свіжині“, — кожний мусить гостей чи робітників „вгостити“, напоїти, бо... звичай такий, бо сам батюшка „п'їтє“ благословляє, і в себе, і в своїм домі цього звичаю дотримує.

Росте село. Кооператива розростається, від жидієського лихварства село охоряняє, збагачує. В свята-неділі люд відпочиває, і „пильної“ роботи ніхто не виконує. В церковці хор співає; в молитві, тихій, без театрального голосоломання, вірою пан-отця натхненій люд свою журбу-скорботи перед Матінкою складає. Скорбот багато є, тепер зосібна, в молитві потреба гостріш відчувається, церковця людом повнішає, Бо тільки тут цей люд, турботами надмір обтяжений, має хвилини спокою, забуття, душ відпочинок. Бо тут до Бога в молитві благання посиляють уста, що не знають сварки, докору, прокльонів, роптання, то уста старесенького, не тілом, більш душею жиючого пастиря-наставника. Вже віддавна зникла в селі братня ворожнеча, сутяжництво, злодійство, пянство, неробство. Бо сам старший, за 30 літ пастирства, не словом, а більше прикладом власного життя, поступовання виховав майже увесь цей люд.

„Каковъ попъ, таковъ и приходъ!“

Це не приказка, це — математично точна істина.

Село — то наш, духовенства, твір. То наш дорібок, придбання. Не маємо, отжеж, права когось дорікати, що там „нарід неспокійний“; там „штунда“; там молодь звихнена безбожна; що там злодійство, ворожнеча; що там розеднання на тлі національнім. „Не сповідаються“, „не платять“, чинять шкоди, пакости. „Гонять“, „не приймають“.

Жнемо, що наші попередники чи ми сами посіяли.

Є те, що мусить бути, бо всякому явищу є причина.

І великі страждання народів С. С. С. Р. мають свої причини.

Ми, духовенство, сіяли й сіємо зараз щось. Жнемо, жати будуть наші наступники теж щось, пшениці або бурян.

Сіємо не лише словом, наукою, а більш прикладом власного життя, звичаїв, поступовання, фортою стосунків. Мали б бути

прикладом, взірцем віри, згоди, любови, посвяти, праці, тверезости.

Чи так є? Відповідь, і то не вичерпуючу, міг би дати на це судний стіл Консistorії.

Ми не маємо права докоряти нарід в його відношенні до нас, до віри, до Церкви. Ми—старші. Творці народньої душі, психики, життя-поступовання.

Зате нарід має повне право нас запитати:

Куди Ви нас завели?

Батьки відповідають перед цивільним судом за злі вчинки малих дітей. Перед громадянством, нацією—за вчинки дорослих.

Сповнюється зараз вирок Суду Божого і Історії над ділами оберпрокуратури б. Росії.

Якось зашвидко повертається зараз колесо історії, і гарна для байдужих приказка: „Після нас—хоч потоп“—може глумливо підманути.

Л. К.

Самі собі шкодять.

Самі собі шкодять ті наші священники й клирики, які з недбалства чи з якої-будь іншої причини не читають акуратно, або і зовсім не читають, нашої православної преси, а органу єпархії, в якій служать, упершу чергу. Шкодять тим, що зза того наражають себе самих на зайві матеріяльні видатки непотрібні—раз; наражають себе з причини добровільної непоінформованости себе самих у речах, які знати їм необхідно, — на промах и, що за них потім покутують. А тратяться й покутують тому часто-густо, що, не прочитуючи хочби журналу „Ц. і Н.“, не знають того, про що писалося, і, що знаючи, не допустилися б ані витрат непотрібних ані несподіваних неприємностей.

Наведемо кілька прикладів, що зясуєть повище загальне положення. Священик приїздить до Консistorії за сто або двісті кілометрів віддалі, витрачає кілька десятків — тепер так трудних — золотих, щоб запитати в справі, яка була у свій час розяснена на сторінках „Церкви і Народу“ у формі розпорядження, в журналі вже давно надрукованого. Такий „подорожник“, діставши у відповідь на питання число журналу, де потрібне „подорожникові“ було надруковано, ніяковіє, виправдується, що не дістав ще числа чи взагалі того числа не дістав, — і з тим „уроком“ повертається в своє „Медвеже“ чи добровільну „Незнайку“. Ще більше подібних випадків трапляється в переписці: священно-церковно-служителі запитуються письмами про речі, уже давно розяснені й оголошені для загального відома, збільшуючи таким способом ту саму канцелярську писанину, на яку сами дуже гніваються, а себе й Консistorію наражаючи на зайві поштові видатки.

Але наведені приклади лише самого незвинного значіння, бо в поданих випадках шкоду більш-менш болючу приноситься тільки

самоу недбалому. Далеко, однак, гірше буває справа у випадках, коли порушене недбалство своїми наслідками лягає прямою чи тягарем своїх наслідків на духовенство, як стан, а через те в певній мірі і на всю Церкву.

Ось конкретний приклад. Саященик пише завіщання. Не знаючи приписів права цивільного в цій справі, що нарешті в подібному випадку є натуральною річчю для настоятеля парафії, і допускається помилки, яка — 1. наражає на шкоду людей, яким справу писав; 2. наражає на неприємности й матеріальну відповідальність себе самого, бо порушене право й понесена шкода вимагають свого задоволення: останнє може попровадити за собою судову справу проти священика; 3. робить тим усім неприємність своєму Архієреєві, а разом і цілій Церкві. Бо на священика, що недостойно вивязується зі взятих на себе зобов'язань, падає пляма більшої чи меншої зневаги за помилку з боку парафії й православного громадянства.

На факт допущення помилок з боку священика-настоятеля, помилок зза незнання речей, які знати священик мусить, гляньмо ще очима звичайного простого селянина-парафіянина, що довірився в якійсь церковній чи навіть приватній світській справі своєму отцеві. У випадку помилки з боку священика в такому разі, чи то в разі неоправдання священиком довіря, положеного на нього парафіянином,—настоятель губить в очах останнього той авторитет, без якого не може бути він духовним отцем, справжнім настоятелем, бо не може мати належну повагу в очах парафії. А ізза чого подібне трапляються часами?— Зза того, що священик, про якого віками утворилось переконання, що він має найбільше вільного часу з усіх інших становищ, професій і фахів,— що священик не прочитав обіжника чи числа церковно-православного органу, де те, на чому помилився, роз'яснено; роз'яснено, як мав у злочасному випадку поступити, щоб повище згаданого зла не було—ані для нього особисто, ані для парафії, ані для Церкви.

Погодяться з тим усі, що коли б наші священо-церковно-служителі більше читали й слідували за життям сучасним нашої Церкви в цілому, їм значно менше доводилось би робити тих помилок, які їх же не тільки наражають не раз на неприємности, але і матеріально їм шкодять в їх особистому житті. Бо в більшій частині причин згаданих священицьких неприємностей є вина власного недбалства тих самих, хто ті неприємности й шкоди дістає, ніж якихсь сторонніх сил.

В останні часи було кілька судових справ проти священиків, яких процесів підкладка,—нам неприємно це писати, але мусимо висловити свою думку відверто,— проста якась наївність священиків. Не читаючи преси, не знаючи в певних випадках, що можна що не можна, вони робили помилки, яких ніколи не допустилися б, коли б—скажемо—акуратно слідували за сучасним життям. Знов так. Коли якийсь хибний крок робить людина світська, робить юнак,— це мало кого взагалі, а зокрема в Церкві, може обходити; мало кого може й дивувати. Але коли робить свяще-

ник, якого становище— бути учителем і прикладом,— кожна така помилка являється справжнім сумом не тільки одного автора помилки, але цілого стану православного священика. Бо помилка священика в подібному випадку стає дискредитацією його і в очах влади, і в очах іновірних людей.

Маючи в середньому по канцелярії 100-200 вхідних і вихідних паперів на рік; не завжди маючи пару лекцій релігії в школі; постійно жалуючись на те, що в парафії м а л о т р е б,—священик і псаломщик мав би бути зайнятий фактично півдня щосвята. Решта півднів святочних вільні, коли навіть рахувати, що в будень і священик і клирик мусять працювати фізично на господарці. Однак і тих півднів святочних на рік стільки, що навіть з великою решткою їх вистарчить на перечитання і найбільшої газети чи журналу, не кажучи вже про наші українські шуплі видання, а тим більше — про наші православні видання.

Життя громадське в наш час так ускладнилось, оплутало всіх, обняло людей, що трудно, не слідкуючи за ним систематично, вийти з нього не зійматим або не обійденим. І ігнорувати того життя тепер не можна без шкоди для себе самого. Кожний новий закон чи розпорядження, кожний винахід чи віднайдення, кожна подія — більша чи менша — в міжнароднім житті, закордоннім чи краєвим, національним, церковним в більшій чи меншій мірі торкається нині кожного, хто живе на світі. Тим більше це все життя мусить торкатись людини, що становищем своїм і професією є покликана людьми й Богом бути вчителем життя; що на кожному місці й в кожную хвилину може бути запитана своїм парафіянином, як має він зробити в т о м у ч и і н ш о м у в и п а д к у. І ось трапляються випадки, що в таких запитах даються священиками відповіді, робляться кроки, які тягнуть за собою навіть судові справи. То священик роздав до читання якусь брукову російську довоєнну макулятуру, то написав заповіт парафіянинові без дотримання належних, вимоганих правом формальностей; то виголосив проповідь-промову, зза якої виникає прокураторське доходження; то робить не те, що треба, православний священик при зустрічі католицького ієрарха, коли вже давно подано в друку церковною владою, як має священик при зустрічах ієрархів Католицької церкви поводитись, і т. д. і т. п. А наслідки тих всіх помилок, що все зза незнання повстають, — бють часто-густо самих же людей, що все „н е м а ю т ь ч а с у“ і „н е м а ю т ь г р о ш е й“, щоб слідкувати за пресою, щоб — скажемо просто — жити справді так, як культурній людині належить тепер жити.

Отже рішуче твердимо, що всі без винятку священики й клирики наші мусять для власної ж користі й добра всієї Церкви Православної слідкувати за пресою, навчаючись життя з прикладів його фільмів. А в першу чергу мусять слідкувати акуратно за своєю православною пресою, зокрема за єпархіальним органом. Багато бо в такому разі буде попереджено хібних кроків і разом збережено зайвих видатків, що причиною своєю мали несвідомість творених помилок.

Культурні народи виробили собі звичку мати в кишені хусточку до носа. Але—звичайно—можна обійтись і без того. Так само і з культурною звичкою читання щодня газети, книги. Норвежець, напр., кожний обов'язково газету передплатує й її читає, хоч напевне „не має часу“, коли тижнями логить у морі сеledці. То можна „не мати часу“—і сидючи в глухому селі зимою, „не маючи багато треб“: вільному воля. Але що для нашого духовенства й клириків „не рай“ часто-густо повстає і з причини відсутності в декого з них норвезької звички завше на перчитання газети мати гроші й час, — в тому доказ приклади, що їх вище наводили.

В ПРЕСІ.

Справа науки релігії по школах.

„Życie Katolickie“ в ч.50—35 р. і „Мета“ в ч.48—35 р. приносять статі, присвячені нинішньому положенню науки релігії по школах.

У статі „Upośledzenie nauki religji w szkołach“ „Życie Katolickie“ пише: „Із ряду місцевостей, з різних сторін дієцезії надходять вістки про гвалтовне зменшення годин науки релігії. В Луцьку в школі № 1 число годин зменшено з 26 тижнево до 14, в школі № 3 з 14 до 6, в школі № 4 і № 7 з 12 до 6“. У такому зменшенні числа годин, що має на цілі заощадити гроші на викладах релігії, „Życie Katolickie“ вбачає порушення права, бо число годин науки релігії встановлено було р. 1929 по обов'язковому порозумінню Міністерства Освіти і влади церковної. Получення ж відділів школи для науки релігії в один унеможливило, по словах часопису, катехетові виконання програми науки.

„Але ж на тому,— пише „Życie Katolickie“.— не кінець в упослідженні науки релігії. Священників католицьких не тільки ставлять в умови, в яких жаден учитель не міг би викладати свого предмету, але ж просто усувають із школи, силкуючись заступити їх учителями світськими“. І далі часопис подає про поступовання в цьому напрямку шкільного інспектора Костопільського пов., яке поступовання не згідне з обіжником Міністерства ісповідань та освіти від 3.XII. 1929 р. (№ II—14391/29), на підставі якого „шкільний інспектор звертається до єпархіального єпископа про уділення каноничної місії в даній школі учителю тої школи тільки тоді, коли наука релігії не може бути уділювана особою духовною“. „В данім же випадку,— пише „Życie Katolickie“.— (себто в Костопільськім пов.) священники можуть вчити релігії і готові до того в кожній хвили“.

„Хочемо вірити,— кінчає католицький часопис,— що представники шкільної влади, будучи сами католиками, зрозуміють нашу точку погляду і не захочуть робити болючої кривди релігії, якої сами є визнавцями“.

„Мета“ у ст. „Нова загроза“, сказавши про скарги на редакцію науки релігії по школах Католицької Пресової Агенції, продовжує:

„На нашій території ця картина виказує особливо згущені краски. Згущені—національними відносинами. Тут покvapно використовується кожна найдрібнішу нагоду, кожний найменший ніби промах гр.-кат. пароха, щоби йому відібрати навчання релігії. Його, всупереч католицькій інтерпретації XIII. ст. Конкордату, вважається на терені школи не душпастирем своєї пастви, лише контрактним учителем. Себто учителем, якого просте зарадження інспектора, іноді без дисциплінарного слідства (бо ж однобічне, часто зроблене наспіх, переслухання не все можна назвати „слідством“!), а кожного разу без дисциплінарного оречення якогось колективного тіла—усуває від навчання релігії. На те-

рені Львівської Архієпархії маємо в останніх роках кількадесят таких випадків позбавлення душпастирів права навчання релігії! Тут не помагають ніякі представлення, рекурси і заходи. Зарядження ієспекторів майже все затверджує кураторія. Навіть блага донесення поліції може стати підставою до санкцій шк. влади, навіть таке, що присяга в свято У. М. Х. має характер політичний, або таке, що священник займається кооперативою і „Просвітою“, або має „намір заложити Т-во „Рідна Школа“ (з одного документу). Бувають випадки, де, як сь у школі одної місцевости, для 90 учнів лат. обряду є етат римо-като. релігії, а для 340 дітей гр.-кат. обряду такого етату нема, хоч місцеві чинники вже від шости років за тим етатом побиваються. Бувають теж випадки, що священника звільнює від якогось заміту суд, одначе шкільна влада мимо цього не привертає йому відібраного на підставі цього заміту права навчання релігії. Тут не згадуємо цих довгих відступів часу, коли не відбувається взагалі ніяка наука релігії в школі; де йде спір поміж шкільною владою а Митрополитичим Ординаріатом за право навчання“.

До цих заміток католицької та уніятської преси можемо від себе додати, що ті ж саме зарядження, як нас інформують, поброблено і відносно навчання релігії по школах православних дітей: зі всіх сторін єпархії маються відомости про зменшення числа годин на виклади релігії, зменшення оплати за годину навчання, а шкільний інспекторат Костопільського пов. так само звернувся було про усунення від науки релігії ряда священників в тій цілі, щоб годинами, призначеними на науку релігії, поповнити недостатне число годин науки для етатових учителів, єпархіяльний владі зовсім невідомих.

Як видно, справа навчання дітей релігії по школах в цілі релігійно-морального виховання молодих поколінь потребує більшої уваги до себе і більш поважного відношення.

† Митроф. прот. Андрей Іванович Козловський.

Дня 12 грудня 1935 року в Бозі упокоївся настоятель парафії Гуща, Люб. пов., митроф. прот. Андрей Іванович Козловський.

Небіжчик походив з Білорусі. Народився 1. VIII. 1849 р. в с. Оріхові на Могилівщині. По скінченні 1871 р. Могилівської Духовної Семинарії й служби вихователем на протязі одного року в Орші в Духовній Школі, — 1873 р. був поставлений дияконом до церкви Св. Івана Богослова в Холмі. В 1876 р. дістав ставлення в ієрейський сан і призначення священником при соборній церкві в Холмі. В р.р. 1879 і 1887 виконував обовязки члена Холмського Духовного Правління. В 1888 р. перенесений був настоятелем церкви в Ченстохові, а 1896 р. до соборної церкви в м. Каліші. В 1898 р. був благочинним церков Варшавської округи, а з наступного року перейшов благочинним і настоятелем до Люблинського собору. З 1913 р. був настоятелем собора й членом Дух. Консистоії знов у Холмі. По повороті з біженства в 1918 р. завідував церковним майном в Люблині й Холмі, займаючи одночасно становище настоятеля парафії у Холмі ж, а також члена Варшавсько-Холмської К-рії. В 1924 р., з причин від нього незалежних, перейшов до складу Волинської Єпарх. і призначений настояте-

лем пар. Гуша.

Почавши свою працю вихователем, небіжчик і далі не залишав обов'язків наставника й учителя. Був у різні часи смотрителем школи причетників у Холмі (1871 р.), там же — помічником смотрителя (1882) і пізніше смотрителем (1888) дух. школи й опікуном початкової школи (1889). Викладав науку релігії в школі причетників (1876) і в мужеській гімназії (1888) в Холмі; був законовчителем середніх і нижчих шкіл у Ченстохові й в Люблині (1905-6). Один час викладав науку історії в жіночій гімназії в Холмі (1879) та працював як член екзаменаційної комісії на звання псаломщика й диякона. Не вважаючи на свій вік, і по повероті з біженства провадив виклади релігії в школах Холма й Гуші аж до 1928 р.

Небіжчик мав усі священницькі нагороди включно до мітри, яку дістав з благословення Святійшого Патріярха Тихона. Був також за свою довгу службу кілька разів відзначений світськими нагородами та діставав на письмі подяку від вищої духовної влади.

Не вважаючи на те, що відійшов у віці 87 років, ніколи не хорів. Помер при повній свідомості, по прийнятті св. тайн та при читанні відхідної молитви.

Урочистий похорон небіжчика відбувся при тлумах людей, серед яких багато було прибулих з Холмщини. Люди за небіжчиком плакали. В похороні взяло участь майже все духовенство повіту, якого духовником померлий був з 1930 року. В. Й. П.

† Митроф. прот. Наркис Юліянович Данилевич

настоятель парафії Хорлупи, Луцького повіту, дня 18 грудня в Бозі упокоївся на 65 році життя.

Покійний походив з духовенства Кремянеччини. Курс науки у Волинській духовній семінарії скінчив 1895 р. По двох роках учительування в церковно-парафіяльній школі, поставлений був священником до пар. Михайлівка Овруцького пов. Пізніше був настоятелем в Куснищах Волод. п., у Вербівці Крем. пов. і священником при церкві Соборній в Кремянці. Одночасно займав становища в шкільництві церковно-парафіяльному, як член і візитатор Епархіальної Шкільної Ради в Овручському і Володимирському повітах. В Кремянці одночасно і з священством ніс обов'язки і члена Волинської Духовної Консисторії.

Покійний був знаний, як народник і свідомий українець, ще в часи початку свого священства, чим в ті часи виділявся серед більшості духовенства епархії. Не дивно, що мав серед усіх нагород священницьких — також золотий хрест, піднесений йому Управою кредитового товариства в Куснищах восени 1914 року, а діти свої, з яких двоє є священниками, учив в українських школах.

Похорон небіжчика, при участі духовенства округи й численної людности— парафіян і з сусідніх сіл,— відбувся в Хорлупах дня 21 грудня.
В. Й. П.

Лист до Редакції.

Komitet Kasy Emerytalnej Duchowienstwa Prawoslawnego w Polsce. Dnia 11 grudnia 1935 r. Nr. 679. Warszawa, Zygmuntowska 13.

До Хвальної Редакції часопису „Церква і Нарід“.

Виконуючи постанову Загального Зібрання Представників учасників Емеритальної Каси Православного Духовенства в Польщі з дня 29 листопада ц. р. (Протокол № 3), Комітет Емеритальної Каси просить ласково умістити у найближчому числі Хвального часопису „Відозву Зїзду Представників учасників Емеритальної Каси“, текст якої при цьому прикладається.

Заступник Предсідника Комітету (—) Арх. Паладі й
Діловод (—) В. Косоноцький

ВІДОЗВА

Зїзду Представників учасників Емеритальної Каси всього Православного Духовенства в Польщі до своїх братів священо- і церковно-служачих.

В днях від 26-го до 29-го листопада 1935 року в Варшаві, з благословенства Його Блаженства, Блаженнішого Митрополита Діонісія, зібрались Представники від учасників Емеритальної Каси всього Православного Духовенства в Польщі для докінання справдження сум цієї Каси та усієї її рахунковости, як рівнож для обговорення найважливіших питань, звязаних з самим існуванням Каси в наші, так тяжкі, часи загальної кризи.

Ми, нищепідписані, після трьохденних скрупулятих бадань діловодства Комітета Емеритальної Каси і докладного справдження всіх операцій, прибутків і видатків, перепроваджених постатейно в бухгалтерійних її книжках, як рівнож після збадання на місці питань доцільности уміщення, переховування та видаткування всіх її капіталів, що становлять спільну, неторкальну власність членів-учасників Каси, та наочно переконавшись у тій величезній користі, яку принесла Каса Духовенству на проязі шости з половиною років свого існування,—вважаємо за необхідне і згідне з голосом ієрейського нашого сумління голосно заявити про наступне:

I.

Душею і основоположником Емеритальної Каси, цієї надзвичайно корисної та життєво необхідної організації для працюючого і малозабезпеченого Православного Духовенства в Польщі, його старців, сиріт і вдів,—є Первоієрарх Св. Автокефальної нашої Церкви та Високий Предсідник Каси, Блаженніший Владика Митрополит Діонісій, Котрий для розквіту Каси поклав непомірну кількість труда й думок своїх Первосвятительських.

За думкою Блаженнішого Основоположника Каси, вона з перших днів свого існування є не комерційне підприємство, а організація чисто християнського милосердя, добродійности та братської взаємної допомоги. Вона вже встигла принести дуже видатну матеріальну допомогу старшому віком Духовенству, його інвалідам, вдовам і сиротам, яка то допомога виразилась в поважній цифрі—понад третини мільона злотих, що видано в характері емеритур для одинадцяті частини сього числа священо-і церковно-служачих Св. Православної Церкви в Польщі. За таку повну офір працю на користь нашого Православного Духовенства ми, нищепідписані, представники від усіх єпархій, рахуємо своїм ієрейським обовязком перед Святительськими стопами Блаженнішого Предсідника Каси зложити свою синовню подяку.

II.

Безплатна та офірна праця Комітета Емеритальної Каси, як рівнож й її служачого персоналу, що нераз була предметом неслухняних закидів і нападів у пресі з боку невідповідальних осіб,—після перевірки діяльності Каси повинна заслуговувати на дуже позитивну нашу оцінку та на глибоку вдячність усього Духовенства, як праця дуже тяжка, а разом дуже гармонійна, уміла та організована.

III.

Сумніви в душах Духовенства, а частенько й осадок горечі, які повстали в наслідок агітації осіб, що бажають зруйнувати самий фундамент довіри до справи матеріального забезпечення на чорні дні всіх наших старців, вдів і сиріт.—не повинні від цього моменту мати місця, бо Каса наша є організмом живим і чинним.

IV.

Коли ж деяким старцям-емеритам та сиротам в останні часи приходиться трохи потерпіти до одержання чергової запитки, то таке жалюгідне явище не свідчить ще про якусь нежиттєздатність Каси чи її самоліквідацію, а тільки говорить, що Правління Каси не бере на себе сміливості брати гроші з основного і неторкального її капіталу для виплачування емеритур: на цю ціль Каса асигнує лише біжучі вкладки від своїх членів, котрі то члени й несуть усю відповідальність за голодне та холодне життя своїх братів емеритів.

V.

Нинішнє Зібрання Представників від Духовенства вважає за свій обов'язок ще раз нагадати всім Православним священо-церковно-служачим в Польщі, що обов'язковий уділ кожного з них в регулярнім виплачуванні належних складок на емеритурі є ділом солідарності Духовенства та виразом не тільки його живої організованості, але й ділом християнського милосердя та людяності.

Через те що З'їзд Представників Духовенства опрацював цілу низку заряджень, які повинні допомогти в залежностях деяких членів Каси, і цими зарядженнями дає змогу кожному без страху за свою будучність бути правним учасником Каси,—закликаємо Духовенство та церковно-служачих в будучині регулярно виплачувати до Каси свої місячні складки.

Нехай же кожний усвідомить собі, що навіть найменше зволікання у висилці членської вкладки до Каси—смерті подібне є для наших вбогих вдів та сиріт, та через те є велике переступство. Всіх нас очікує старість та недуги; всі ми „під Богом ходимо“ і майже у кожного з нас є свої незабезпечені родини, а тому нехай кожний добре задумається над питанням, яка сумна будучність тих, хто став в ряди протягуючих руку в ім'я Христа, над тим, як тяжко тим нашим найблищим, кому наша байдужість чи черствість замість хліба дає зимний камінь!

Члени-Представники З'їзду:

прот. С. Грушко—прот. С. Севбо—прот. А. Сагайдаківський—
прот. М. Бухович—прот. Д. Перепечин—прот. Ф. Борський—
прот. І. Карвовський—прот. І. Комаревич—прот. А. Самойлович—св'ят. М. Зеленецький—св'ят. В. Ольшевський—св'ят. О. Шиманський.

*УСІХ СВОЇХ ЧИТАЧІВ ТА ПРИХИЛЬНИКІВ
СЕРДЕЧНО ВІТАЄМО З НОВИМ РОКОМ ТА
БАЖАЄМО ВЕСЕЛИХ РІЗДВЯНИХ СВЯТ.*

РЕДАКЦІЯ „ЦЕРКВА І НАРІД“.

ОФІЦІЙНИЙ ВІДДІЛ.

Про належний догляд з боку духовенства за придорожніми хрестами.

Волинська Духовна Консисторія. 20 грудня 1935 р. № 22238.
До пп. оо. Благочинних Волинської єпархії.

Єпархіяльним Місійним Комітетом звернено увагу на те, що в де-яких місцевостях придорожні хрести, навіть поставлені в недавньому часі, знаходяться в занедбаному стані: огорсж коло них нема; самі хрести ушкоджені; образки на них поржавілі; до христів має доступ худоба та нищить їх. Подібна зневага святині ображає релігійне почуття та викликає скептичне відношення з боку сектантів та іновірців. З приводу того і на підставі постанови Єпархіяльного Комітету, затвердженої Його Високопреосвященством, резолюцією з дня 12 грудня ц. р., Духовна Консисторія доручає пп. оо. благочинним звернути увагу підлеглого Духовенства на це, цілком недопустиме, явище з тим, щоб було вжито всіх заходів до усунення його в найкоротшому часі. При тому да. ніші хрести, зруйновані значніше, що не надаються до відбудови, належить зняти цілком, а інші направити й обгородити. Догляд за виконанням цього покладається на пп. оо. окружних благочинних.

Про термін скликання Єпархіяльного Зібрання.

Волинська Духовна Консисторія. 14 грудня 1935 р. № 21916.
До пп. оо. Благочинних Волинської Єпархії й Повіт. Протоієреїв.

В зв'язку з відїздом Високопреосвященішого Алексія, Архієпископа Волинського й Крем'янецького, для лікування на курорт Івонич, Духовна Консисторія, згідно постанови своєї та резолюції Високопреосвященішого Алексія, Архієпископа Волинського й Крем'янецького, з дня 12.XII. б. р., дає Вам знати для відома та належного розпорядження, що термін скликання Єпархіяльного Зібрання духовенства перенесено на 23 і 24 січня 1936 р., не припиняючи одночасно з цим заряджень, виданих Консисторією (23 листопада б. р. за № 20367), що до переведення виборів представників від духовенства на окружних соборах. Акти

окружних собориків про переведення виборів зазначених вище представників належить представити до Консисторії не пізніше 1 січня 1935 року.

Про порядок перевірки стану рахунків платників єпархії.

Волинська Духовна Консисторія. 14 грудня 1935 р. № 22046
До оо. настоятелів й псаломщиків парафій Волинської єпархії.

Не вважаючи на вимоги обіжника Дух. Консисторії про порядок перевірки стану рахунків платників єпархії (Див.: „П. і Н.“ ч. 13-35), де-котрі платники в справах зясування їх заборженности не надсилають оригінальних документів, а тільки їх копії чи рапорти з зазначенням влат.

У звязку з тим, ще раз подається до відома заінтересованих, що у всіх тих випадках, коли повстає konieczність перевірки рахунків, обовязково належить представляти при рапортах оригінальні документи (квити оо. благочинних, каси Консисторії, почти, П. К. О.). Після перевірки документи буде повернено.

Просьби платників, що не виконують тих вимог, будуть залишатись без розгляду.

Про зменшення оплат за виклади науки релігії в школах.

Волинська Духовна Консисторія. 28 грудня 1935 р. № 22844.
До оо. і пп. Законовчителів шкіл Волинської єпархії.

В звязку з запитанням оо. і пп. Законовчителів, Духовна Консисторія інформує, що згідно з розпорядженням Міністра Ісповідань і Народньої Освіти з дня 30 квітня 1935 р. (Dz. Urz. Min. W. R. i C. P., Nr.4, poz. 35)—§14 в справі платні учителів контрактних державних і народніх шкіл, оплачуваних Державою (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr.1, poz.6), зміненого розпорядженням з дня 26.V.1934 р. (Dz. Urz. Min. W.R. i O.P., Nr.4, poz.59/35),— з днем 1 липня змінено так, що учителі в народніх школах, котрі вчать в неповному вимірі годин, отримують винагородження в висоті 1 злот за кожную відбуту годину науки.

Про допомогу духовенства переведенню збірки на викуп будинка Україн. гімназії в Луцьку.

Волинська Духовна Консисторія. 30 грудня 1935 р. № 22948.
До пп. оо. Благочинних Волинської єпархії.

Товариство ім. Лесі Українки, за дозволом Пана Воеводи,

проводить в нинішній час на терені Волині збірку грішми та натурою на остаточний викуп майна й будинку Луцької Української гімназії, концесіонером якої є це Товариство. До участі в цій збірці запрошено всі верстви населення Волині. Одночасно Товариство звернулось з проханням до Його Преосвященства, Преосвященішого Симона, Єпископа Острізького, тимч. Керуючого Волинською Єпархією, про благословення й дозвіл Волинському Єпархіальному Духовенству також прийти з допомогою в цій справі.

З приводу цього і в наслідок постанови своєї, затвердженої Його Преосвященством, рез. з 30.XII ц. р., Духовна Консисторія закликає Всечесне Духовенство єпархії прийти з можливо ширшою допомогою в цій акції Товариству особистим уділом та заохоченням парафіян до пожертв натурою та грішми, виясняючи парафіянам ціль започаткованого діла. Незалежно ж від цього, в часі нинішніх Різдвяних Свят — перепроводити по всіх церквах парафіяльних грошеву збірку на допомогу Луцькій Українській гімназії в ділі викупу майна його, з попередженням цієї збірки належною проповіддю з церковного амвону. Зібрані гроші пп. оо. Благочинним належить від цілої благочинницької округи відіслати безпосередньо до Дирекції Української гімназії в м. Луцьку.

Проголошене Консисторією подає до відома та належних розпоряджень.

Нагороди.

Високопреосвященим Алексієм, Архієпископом Волинським і Кременецьким, нагороджено:

24 жовт. Благословенною грамотою — б. учителя Острізької гімназії Володимира Криницького за корисну для Православної Церкви діяльність.

1 листопада. Благословенною грамотою — сестриць церкви в с. Великих Окинах, Кременецького пов., за пожертву до своєї парафіяльної церкви запрестольного хреста й ікони.

5 листопада. Благословенною грамотою — парафіянина церкви в Збитині, Дубенського повіту, Саву Кузьмовича за усердіє до Церкви Божої.

6 листопада. Набедренником на день Різдва Христового — настоятеля Буянської парафії, Луцького повіту, священника Леоніда Сібіковського.

6 листопада. Благословенною грамотою — всіх співаків церковного хору в с. Ратчині, Дубенського повіту.

23 листопада. Благословенними грамотами — парафіян церков: в с. Маренині і в с. Усті, Костопільського повіту, за їх пожертви на ремонт тих церков.

23 листопада. Благословенною грамотою

— б. церковного старосту церкви в с. Аршичині, Дубенського повіту, Івана Власюка.

23 листопада. Благословенною грамотою — Комітет по будові церкви в м. Кремянці на Туниках і парафіян за працю й жертви на будову церкви.

25 листопада. Благословенною грамотою — псаломщика Різдво-Богородичної церкви м. Кремянця на Туниках диякона Антонія Матерського за усердну службу.

25 листопада. На б е д р е н и к о м на день Різдва Христового — ієромонахів Загаєцького монастиря Анастасія, Вісаріона, Іосифа, Олега і Памфаміра.

Адміністративні переміни.

21 жовтня. Б. псаломщика Михаїла Вавришука з 1 листопада призначено на посаду псаломщика до с. Штуня, Любомльськ. пов.

22 жовтня. Павла Колесниченка призначено з 15 жовтня на посаду псаломщика до м. Оздютич, Горохівського пов.

23 жовтня. Псаломщика Міньковецької парафії, Дубенськ. пов., Петра Куликовського, згідно прохання, позоставлено в с. Спасові, Здолбунівськ. пов., в характері помічника псаломщика.

23 жовтня. Заступника псаломщика Радзівовської парафії, Любомльського повіту, Івана Кретьова призначено на посаду псаломщика тієї ж парафії. Б. псаломщика в с. Іваньї, Дубенського повіту, Косму Рокуня призначено з 1 листопада на посаду псаломщика до с. Воютина, Луцького повіту. Б. псаломщика Радомишльської парафії, Луцького повіту, Леонида Пашкевича з 1 листопада призначено на посаду псаломщика Різдво-Богородичної парафії м. Любomla. Псаломщика Хорупанської парафії, Дубенського повіту, диякона Артемія Шиманова з 15 жовтня переміщено на посаду псаломщика до с. Радомишля, Луцького повіту.

4 листопада. Помічника Волинського Єпархіяльного Місіонера священика Серафима Казновецького з 1 листопада призначено вик. об. Волинського Єпархіяльного Місіонера.

6 листопада. Протоієрей Николай Турчановський, згідно прохання, звільнений з 1 грудня з посади Благочинного 1 округи Горохівського пов. Тимчасове виконання обов'язків Благочинного тієї округи доручено помічникові Благочинного — настоятелю Блудовської парафії священикові Александру Рижковському.

6 листопада. Настоятеля Устилузької парафії митрофорного протоієрея Михаїла Бонецького затверджено на посаді духовного слідчого 2 округи Володимирського повіту.

6 листопада. Настоятеля Лудинської парафії протоієрея Стефана Данилевича призначено вик. об. Благочинного 2 округи Володимирського повіту.

6 листопада. Настоятеля Оранської парафії священика Ми-

хаїла Кибалюка затверджено окружним місіонером 2 округи Володимирського пов.

6 листопада. На настоятеля Губинської парафії священика Всеволода Зелінського положено викон. об. Благочинного 5 округи Луцького пов.

6 листопада. Виконуючий пастирські обов'язки в с. Білогородці, Дубенського повіту, в характері помічника настоятеля Птицької парафії, священик Іосиф Васильєв і настоятель Толпизинської парафії, Дубенського повіту, священик Филип Кезка, переміщені було один на місце другого, позоставлені на своїх попередніх місцях.

6 листопада. Настоятелі парафій: Головенської, Любомльського пов., священик Мелитон Матусевич і Доротишської, Ковельського повіту, священик Саватій Лопухович з 15 листопада переміщені один на місце другого.

12 листопада. Священика Петра Жижкевича, згідно прохання, звільнено від призначення на посаду настоятеля до с. Студянки, Дубенського пов.

12 листопада. Настоятеля Підборецької парафії, Дубенськ. пов., священика Николая Іванова з 15 листопада переміщено на посаду настоятеля до с. Студянки, Дубенськ. пов.

12 листопада. Б. настоятеля Крутівської парафії, Крем'янецького повіту, священика Павла Магдиша з 15 листопада призначено на посаду настоятеля до с. Підборець, Дубенськ. пов.

12 листопада. Помічника настоятеля Івачківської парафії, Здолбунівського повіту, священика Андрея Шеметила призначено з 15 листопада на посаду настоятеля до с. Уїздець, Здолбунівського пов.

12 листопада. Помічника настоятеля Св. Николаївської церкви м. Корця, Рівенського повіту, священика Антонія Огія з 15 листопада призначено на посаду настоятеля парафії в с. Углах, Ковельського повіту.

12 листопада. Призначено заступником настоятеля Хоровської парафії, Горохівського повіту, священика Петра Огриска призначено заступником настоятеля Св. Успенської парафії м. Сокуля, Луцького повіту.

12 листопада. Настоятеля Мощонської парафії, Ковельського повіту, священика Александра Варницького з 15 листопада переміщено на посаду настоятеля до с. Кримно, того ж повіту.

12 листопада. Протоіерея Володимира Давидовича, згідно його заяви, звільнено від призначення на посаду настоятеля до с. Броник, Рівенського повіту.

12 листопада. Призначеного на посаду заступника Рівенської Української гімназії священика Леоніда Малюжковича, згідно прохання, позоставлено на попередньому місці настоятеля парафії в с. Вілії, Здолбунівського повіту.

12 листопада. Переміщеного було до с. Білії, Здолбунівського повіту, священника Василя Блонського з 15 листопада призначено на посаду настоятеля до с. Грозова, Здолбунівського повіту.

12 листопада. Настоятеля Новосілковської парафії, Володимирського повіту, священника Івана Куца, за невиконання розпорядження Єпархіяльної Влади почислено заштат.

12 листопада. Настоятеля Шумбарської парафії, Крем'янецького пов., протоієрея Мефодія Думицького з 15 листопада переміщено на посаду настоятеля Старо-Вишневецької парафії, того ж повіту. Виконування обов'язків благочинного 8 округи Крем'янецького повіту, за переміщенням о. Думицького, тимчасово доручено настоятелю в Борках, священникові Феодору Хасевичу.

12 листопада. Настоятеля Мосурської парафії, Володимирського повіту, священника Каленика Романюка, за непослух Єпархіяльній Владі, почислено заштат.

22 листопада. Настоятеля Грабовської парафії, Рівенського повіту, священника Мелетія Сагайдаківського затверджено окружним місіонером 5 округи Рівенського повіту.

13 листопада. Настоятеля Завизівської парафії священника Вячеслава Ліньова затверджено духовником 2 округи Здолбунівського повіту.

23 листопада. Священника Антонія Богуша возстановлено на посаді настоятеля Перемиської парафії, Горохівського повіту.

23 листопада. Протоієрея Петра Супруновича возстановлено на посаді настоятеля Старо-Олексинецької парафії, Крем'янецького повіту.

25 листопада. Ігумена Діонісія, за неявкою на протязі 1½ року до монастиря, виключено зі складу братії Загаєцького монастиря.

26 листопада. Настоятеля Крутнівської парафії, Крем'янецького повіту, священника Сергія Барщевського призначено помічником настоятеля Св. Николаївської парафії м. Корця, Рівенського повіту.

26 листопада. Настоятелі парафій: Тараканівської, Дубенського повіту, священник Феодор Білецький і Городокської, Рівенського повіту, священник Ігнатій Мишук з 1 грудня переміщені один на місце другого.

26 листопада. Настоятеля Велницької парафії, Дубенського повіту, священника Феодосія Урбановича, за непослух Єпархіяльній Владі, почислено заштат.

27 листопада. Священника Аркадія Білоцерковського з Грозова, Здолбунівського повіту, з 1 грудня призначено на посаду настоятеля до с. Копиля, Луцького повіту.

27 листопада. Настоятеля Зборишевської парафії, Горохівського, повіту священника Авксентія Ковальчука, за неявкою до місця служби, почислено заштат і на посаду настоятеля до с. Збо-

ришева переміщено помічника настоятеля Ульбарівської парафії, Дубенського повіту, священника Андроніка Ляшука.

27 листопада. Настоятеля Цеговської парафії, Горохівського повіту, священника Ємельяна Денисюка, за невиконання розпорядження Єпархіяльної Влади, почислено заштат.

27 листопада. Настоятель парафії в Рудниках, Луцького повіту, священник Николай Радзіховський і священник Афанасій Стефанович, що обслуговує в характері помічника настоятеля Боремельської парафії, Дубенського повіту, село Вичулки, переміщені з 1 грудня один на місце другого.

27 листопада. Настоятелі парафій Горохівського повіту: Єзерецької священник Николай Рижковський і Печихвостської — священник Симеон Кульчицький з 1 грудня переміщені один на місце другого.

27 листопада. Настоятелі парафій: Шекичинської, Рівенського повіту, священник Петр Невірковець і Казімірської, Костопільського повіту, священник Павел Вибач з 1 грудня переміщені один на місце другого.

27 листопада. Настоятель Смолиговської парафії, Луцького повіту, священник Николай Петров з 1 грудня, згідно прохання, переміщений на посаду настоятеля до с. Крутнева, Кремянецького повіту.

27 листопада. Б. настоятеля в Серниках, Луцького повіту, священника Іосифа Грушецького з 1 грудня призначено на посаду настоятеля до с. Дубечно, Ковельського повіту.

27 листопада. Священника Николая Рибчинського з 1 грудня призначено на посаду настоятеля до с. Кульчина, Ковельського повіту.

27 листопада. Настоятеля парафії в Городку, Ковельського повіту, протоієрея Феодосія Муссієвича з 1 грудня призначено заступником настоятеля Хоровської парафії, Горохівського пов.

27 листопада. Священника Стефана Кулик-Науменка з 1 грудня призначено на посаду настоятеля до с. Велнич, Дубенського повіту.

27 листопада. Срященика Георгія Ковценюка з 1 грудня призначено на посаду настоятеля до с. Городка, Ковельського пов.

27 листопада. Священника Григорія Березовського призначено до с. Конюшек, Дубенського повіту, в характері помічника настоятеля Ульбарівської парафії, — з 1 грудня.

27 листопада. Священника Николая Сагайдаківського позовстановлено на посаді настоятеля Березовицької парафії, Володимирського повіту.

27 листопада. Священника Алаксандра Сагайдаківського встановлено на посаді настоятеля парафії в Томахіві, Рівенського повіту.

27 листопада. Священника Алексія Іваницького встановлено на посаді настоятеля Боржемецької парафії, Дубенського пов.

27 листопада. Настоятеля Сатіївської парафії, Дубенського повіту, священика Николая Калашника, за невиконання розпорядження Єпархіяльної Влади, почислено заштат.

27 листопада. Ієромонаха Св. Георгієвського Скита Почаївської Лаври Тихика (Шевченка) прийнято в склад братії Загаєцького монастиря.

27 листопада. Настоятеля Овлочимської парафії, Володимирського повіту, протоієрея Зіновія Бачинського, за невиконання розпорядження Єпархіяльної Влади, почислено заштат.

27 листопада. Настоятелі парафій Рівенського повіту: Колоденської — священик Григорій Рибачук і Заборольської — священик Іван Сиротенко з 1 грудня переміщені один на місце другого.

27 листопада. З 1 грудня переміщено: настоятеля Жуковецької парафії, Луцького повіту, священика Василя Жоміра — на посаду настоятеля до с. Мосура, Володимирського повіту, і вик. об. настоятеля Мощонської парафії, Ковельського повіту, священика Івана Собко — на посаду настоятеля до с. Жуковця.

27 листопада. Настоятеля Лішнівської парафії, Ковельського пов., священика Івана Пестрака, за невиконання розпорядження Єпархіяльної Влади, почислено заштат.

27 листопада. Настоятеля Ковельського Собору протоієрея Михаїла Абрамовича з 1 грудня переміщено на посаду настоятеля до с. Мощоної, Ковельського повіту, з звільненням з посади благочинного міськ. округи Ковельського повіту, і з делегуванням для допомоги йому ієромонаха Загаєцького монастиря Антоніна.

27 листопада. Священика Бориса Атаманенка з 1 грудня призначено на посаду настоятеля до с. Шкроботівки, Крем'янецького повіту.

27 листопада. Настоятеля Шкроботівської парафії, Крем'янецького повіту, священика Димітрія Чижського з 1 грудня переміщено на посаду настоятеля до с. Шумбара, того ж повіту.

27 листопада. З 1 грудня делеговано: 2-го священика Обицького жіночого монастиря ігумена Николая (Рудика) в поміч настоятелеві Мало-Дорогостайської парафії, Дубенського повіту, і ієромонаха Загаєцького монастиря Тихика — до Обицького жіночого монастиря для виконання обов'язків 2-го священика.

27 листопада. Священика Стефана Мельникова, переміщеного було до с. Копиля, Луцького повіту, з 1 грудня призначено на посаду настоятеля до с. Смолигова, того ж повіту.

27 листопада. Настоятеля Мілецького монастиря Архимандрита Дамаскина (Малюту) призначено з 1 грудня на посаду настоятеля Ковельського Собору, з дорученням йому обов'язків Благочинного мійської округи Ковельського повіту і Предсідателя Повітового Місійного Комітету.

27 листопада. З 1 грудня переміщено: настоятеля Дорошківської парафії, Ковельського повіту, священика Мелитона Ма-

З приводу смерти Св. Патріярха Фотія II.

Волинська Духовна Консисторія. 31 грудня 1935 р. № 23089.
До оо. Настоятелів парафій Волинської єпархії.

29 грудня ц. р. в Бозі упокоївся у м. Царгороді Святіший Вселенський Патріярх ФОТІЙ II.

У виконання розпорядження Його Преосвященства, Преосвященішого Симона, Єпископа Острізького, тимчасово Керуючого Волинською Єпархією, з дня 31 грудня ц.р., Духовна Консисторія закликає Всечесне Духовенство єпархії піднести свої молитви за душу Новопредставленого Патріярха та відправити панахиди з виголошенням відповідного казання.

тусевича — на посаду настоятеля до с. Вишнева, Любомльського повіту; настоятеля Вишнівської парафії священника Николая Голенду — на посаду настоятеля до м. Нової Вижви, Ковельського повіту, і настоятеля Ново-Вижвянської парафії священника Гавриїла Хведосюка — на посаду настоятеля до с. Доротиш.

27 листопада. Магістра богословія Никанора Пашкевича призначено на посаду свержштатного сзясченника Рівенського Собору, з дорученням йому обовязків священника при церкві Рівенської Української гімназії й викладання релігії у тій ж гімназії і повшехних школах: ім. Сенькевича мужській і ім. гетьмана Ів. Мазепи.

27 листопада. Священника Каленика Романюка з 1 грудня призначено на посаду настоятеля Св.-Николаївської парафії м. Турійська, Ковельського повіту.

27 листопада. Настоятеля Хорохоринської парафії, Луцького повіту, священника Александра Хоровця з 1 грудня переміщено на посаду настоятеля до с. Цегова, Горохівського повіту.

27 листопада. Протоіерея Антонія Пронського возстановлено на посаді настоятеля Хорохоринської парафії, Луцького повіту, з 1 грудня.

5 листопада. Псаломщика Сапанівської парафії, Кремянецького повіту, диякона Прокопія Вальченка, згідно прохання, почислено заштат.

24 листопада. Клавдія Литвиновича, згідно прохання, звільнено з 1 грудня з посади псаломщика Голобської парафії, Ковельського повіту.

27 листопада. Івана Трофимюка возстановлено на посаді псаломщика Сатіївської парафії.

3 грудня. Настоятеля парафії в Білашівці, Костопільського повіту, священника Павла Травку, за невиконання розпорядження Єпархіяльної Влади, почислено заштат.

3 грудня. Священника Василя Лілякевича возстановлено на посаді настоятеля Александрійської парафії, Рівенського повіту.

3 грудня. Священника Вікентія Гармату призначено з 1 грудня на посаду настоятеля до с. Броник, Рів. пов.

8 грудня. Священника Феодора Хращевського з 31 грудня звільнено з посади 2-го священника Дубенського собору.

8 грудня. Священника Поліської єп. Євгенія Коноплянко з 1 січня 1936 року призначено на посаду 2-го священника Дубенського собору.

10 грудня. Ієромонаха Загаєцького монастиря Макарія делеговано до с. Копилья, Луцького повіту, в поміч настоятелеві тієї парафії.

10 грудня. Настоятеля парафії в с. Турі священника Івана Кошущого затверджено окружним духовником 3 округи Ковельського повіту.

11 грудня. Настоятеля Дунаївської парафії священника Александра Стецюка затверджено окружним місіонером 1 округи Кременецького повіту.

11 грудня. Євгенія Кальчука, що скінчив Духовну Семинарію в Кременці, призначено на священницьке місце до церкви в с. Копиткові, Івачківської парафії, Здолбунівського повіту.

11 грудня. Заступникові настоятеля Гушанської парафії, Любомльського повіту, протоієреєві Михаїлу Левицькому доручено виконання обов'язків настоятеля тієї ж парафії.

12 грудня. Настоятеля Блудівської парафії священника Александра Рижковського призначено вик. об. Благочинного 1 округи Грохнівського повіту.

12 грудня. Священника Стефана Вишневського возстановлено на посаді настоятеля Мало-Дорогостайської парафії, Дубенського повіту.

12 грудня. Настоятеля Вічинської парафії, Луцького повіту, священника Василя Тимощука почислено заштат. На посаду настоятеля Вічинської парафії призначено священника Николая Мамчура, що обслуговує с. Дуліби в характері помічника настоятеля Майківської парафії, Рівенського повіту. До с. Дуліб призначено священника Анатолія Неізнаного.

27 грудня. Священницьке місце в с. Хорлупах, Луцького повіту, позоставлено за сиротами покійного протоієрея Наркиза Данилевича до 1 вересня 1936 року і для виконання пастирських обов'язків в Хорлупській парафії делеговано ієромонаха Дубенського монастиря Іоана.

28 грудня. Настоятелі парафій: Кобильської, Рівенського повіту, священник Анатолій Кроткевич і Маренинської, Костопільського повіту, священник Павел Ботаневич, згідно прохання, з 1 січня 1936 року, переміщені один на місце другого.

Хиротонії.

3 листопада 1935 року Григорія Березовського висвячено на диякона і 21 листопада — на пресвітера.

4 листопада. Ієродіякона Загаєцького монастиря Антоніна (Судакевича) висвячено в ієромонаха.

4 листопада. Псаломщика церкви в Чесновському Раківці, Крем'янецького повіту, Кодрата Бартошука висвячено на диякона.

6 листопада. Іподиякона Загаєцького монастиря Гліба (Костовського) висвячено на ієродиякона.

10 листопада. Псаломщика Заборольської церкви, Рівенського повіту, Петра Новицького висвячено на диякона.

21 листопада. Псаломщика Голубневської церкви, Костопільського повіту, Ісидора Захожого висвячено на диякона.

Некролог.

30 листопада 1935 року помер заштатний настоятель Дорогочинської парафії, Горохівськ. пов., священник Феодор Вдодович.

ХРОНІКА.

Новий міністр ісповідань та освіти. II. Президент Річипосполитої призначив професора Варшавської Політехники сенатора Войцеха Свентославського міністром ісповідань та освіти.— Проф. В. Свентославський народився на Волині (Совітській) р. 1881. В році 1906 скінчив Київську Політехніку по хімічному відділу та зоставлений був асистентом при політехніці. Підчас побуту в Києві В. Свентославський брав уділ в політично-організаційній роботі молоді та в друкуванні нелегальних видань, а також, замешкуючи недалеко границі, нераз перевозив через кордон транспорту бібули. Р. 1910 переїхав до Москви, де від 1913 р. викладав як доцент термохімію, р. 1917 получивши титул магістра й доктора хімії. Після большевицького перевороту проф. В. Свентославський, повернувши р. 1918 до Польщі, розпочав, як доцент, виклади фізичної хімії у Варшавській Політехніці; скоро потім призначений був звичайним професором. Р. 1920 покидав наукову працю, борячись в рядах добровільної армії. У шкільному році 1928—29 був Ректором Варшавської Політехники. Проф. В. Свентославський бере чинний уділ в науковій праці на міжнародньому терені; його перу належить до 300 наукових праць в мовах польській, французькій, німецькій, російській і англійській. Проф. Свентославський має ряд відзначень краєвих і заграничних, м. інш, Медаль Неподлеглости, а також орден Polonia Restituta III і II клася.

Владика Алексій, архієпископ Волинський і Крем'янецький, повертається після трьохтижневої курації в Івонічу до м. Крем'янця 3 січня б. р.

Комісія по виправленню богослужбових книг при Царгородському патріархаті. Царгородський патріарх Фотій повідомив Його Блаженство митрополита Діонісія про утворення при Царгородському патріархаті спеці-

яльної Комісії для опрацювання тексту богослужбових книг, які знаходяться зараз в ужитку в Церквах, де Богослуження правиться в грецькій мові. Комісія та має також завданням усунення помилок в богослужбових книжках, згідно з ухвалами Комісії, яка переклала наради р. 1930 на Афоні. Царгородський патріарх просить, щоб аналогічна підготовча яраця була переведена і другими автокефальними церквами. Одночасно патріарх надіслав Його Блаженству першу працю названої Комісії, переведену вченим П. Трембласом під назвою „Три літургії по кодексах афінських“. Як бачимо, тільки наші „словянисти“ твердять про незмінність Богослуження й богослужбових текстів.

Кредити на Православну Церкву. У бюджеті на 1936-7 рік на православне віроісповідання фігурує сума 1333600 зл. У порівнянні з бюджетом з мин. року бачимо цього року зменшення на 32.000 зл., при чому на таку суму зменшені кредити на стипендії для студентів богословського факультету й дух. семинарій.

Відрочення засідань Мішаної Передсоборної Комісії. З причини слабости Його Високопреосвященства Архієпископа Волинського Алексія відкликано засідання Мішаної Передсоборної Комісії, призначене було на 19 і 20 грудня мин. року. Праці Комісії буде відновлено після православних свят Різдва Христового

Цікава знахідка. Професор Православного Богословського відділу Варшавського у-ту др. архимандрит Григорій Перадзе, літом м. року, в одному з монастирів Греції, куди виїздив на вакації, віднайшов грецький рукопис XV віку, який оповідає про свв. велінських мучеників Антонія, Іоана й Євстафія. Рукопис той досі не був знаний літературі. В найближчому часі його буде видруковано в журналі Богословського відділу „Elpis“.

Церква в Гаях Левятинських повертається православним. 22 травня 1934 р. уніятське духовенство, користаючи з непорозуміння, які виникли в парафії Гаї Левятинські на ґрунті незадоволення настоятелем о. П. Борецьким, захопило в Гаях православну церкву, яка ніколи не була ні уніятською, ні католицькою. Проти цього безправного акту Духовна Консисторія внесла позов до Радивилівського Городського Суду. Тим часом адміністративна влада, щоб попередити навколо церкви які-будь заколоти поміж православними й уніятами, замкнула церкву. — На розправі своїй Городський Суд у Радивиліві дня 17 квітня 1935 р. признав факт захоплення уніятами православної церкви, але справу передачі назад православним їх церкви залишив без розгляду, з того мотиву, що церква під час розгляду в суді справи була замкнена адміністративною владою. Від вироку Городського Суду вніс представник Вол. Дух. К-рії адвокат В. Первенцев відклик до Рівенського Окружного Суду, домагаючись доповнення вироку Радивилівського Городського Суду рішенням повернення церкви в с. Гаї Левятинські Православній Духовній Владі. 6 грудня 35 р. Рів. Окр. Суд на свому засіданні відклик представника Вол. Дух. К-рії задовільнив і постановив: церкву в с. Гаї Левятинські відібрати від Луцької Римь-Католицької Курії та передати Православній Духовній Владі, а одночасно присудив од уніятського священика в Гаях Левятинських і б. старости Івана Громяка 157 зл. 90 гр. судових видатків

Передсвятотчне говіння учнів Духовної Семинарії. В днях. 24-26 м. грудня учні Духовної Семинарії, разом із православними пп. професорами, відбули в семинарській церкві свою піврічну сповідь і запричастились Св. Тайн. Часи молитви перемежувались слуханням пастирських бесід, виголошуваних священиками. В день причастя—26.XII.— Службу Божу відправлено собором, на чолі з о. митр. прот. і членом К-рії М. Тучемським. о. Мітрат після св. причастя словом навчання закликав учнів наслідувати життям своїм мучеників, що їх пам'ять 26 (13).XII. св. Церква спомінає.

Церква в Греції. Православна Церква в Греції числить нині біля 6 мільйонів, а правлячих єпископів має 86, майже всі з титулом митрополита. Священиків є 8118, а необсаджених парафій 280. Монастирів є 200 з 1720 монахами і 415 монахинями.

Православна Церква на Закарпатті. В теперішній час в Чехословачії на Закарпатті нараховується 180.000 православних, що об'єднані в 119 парафій. Крім того, мається п'ять мужеських монастирів (Іза, Нанків, Теремля, Добрівка, Грабка) і три жіночих (Липча, Домбок, Чумалев). На чолі церкви стоїть єпископ Дамаскин (Грданіцький), по походженню серб, що має свою резиденцію в Мукачеві. Кандидати на священників студіюють в Сербії, але мається на увазі відчинення в Ужгороді православної духовної семінарії. Ввесь провід в церкві москвофільський, чому на національному ґрунті нерідкі в церкві непорозуміння.

ВІДОЗВА

до Всечесних оо. Настоятелів парафій на Крем'янецьчині й Дубенщині.

В с. Соколівці Жуковецької парафії, 5 округи Крем'янецького повіту, мається маленька й старенька Чесно-Хрестна церква, розмір і стан котрої ще до світової війни змушували парафіян готуватися до будови нової церкви. Вже навіть зібрано було кілька-надцять тисяч рублів, закуплено де-який матеріал, але війна й революція немилосердно знівечили усі добрі наміри й зусилля парафіян, і гроші пропали по касах та банках, а матеріал розтаска-но на різні військові потреби.

Минали рік за роком... Бідне й маленьке село все очікувало на ліпші часи. А тимчасом будинок церковний все підупадав і врешті дійшов до такого стану, що довше служити до ужитку не може.

Необхідно збудувати нову церкву. — І парафіяне, розуміючи ту необхідність, селяться зробити все можливе, щоб поставити Дім Божий: оподаткували свої господарства, продали 5 гектарів громадських неужитків, обов'язалися доставити на місце усі необхідні матеріали і т. ін. Але того мало. Бракує ще 2000 зл. готівки, котрих нема звідки потягнути, і це змушує нас шукати поміччю на стороні.

Пригадуючи заповіт Св. Апостола: „Друг друга тяготи носіть і так виконаєте Закон Христов“, уклінно благаємо Вас, Вишочодостойні оо. Настоятелі, допоможіть нам збудувати Дім Божий; склоніть вірних до жертвності на св. діло; заопікуйтесь нашими людьми, котрим доручили ми збирати офіри на будову церкви; не відмовте послати з ними свого чоловіка (старосту чи ключника), коли ходитимуть по парафії, як рівно-ж і підрахувати та посвідчити в книжках суму зібраних пожертв.

В надії на Ваше співчуття й посильну поміч, зарання складаємо Вам сердечну подяку і просимо св. молитов.

КОМІТЕТ БУДОВИ ЦЕРКВИ В СОКОЛІВЦІ, КРЕМ. ПОВ.

ФОТІЙ II

Святіший Патріярх Вселенський,

дня 29 грудня 1935 року в Бозі упокоївся в Царгороді
на 7 році патріяршого служення.

Померлий Святіший Патріярх Фотій II (Маніатис) ще не старий чоловік. Він народився на острові Принципо в 1874 році. Вчився по школах Туреччини, Болгарії, Греції, Німеччини й Швейцарії, де студіював науки філософські й богословські. Говорив на мовах грецькій, турецькій, німецькій, французькій і болгарській. Був довгий час єпископом в м. Пловдаві й в Пері в Європі, в Філадельфії в Америці, і нарешті знов у Європі в Деркосі коло Царгороду, звідки і перейшов 7.X. 29 р. на патріярший трон по смерті патріярха Василя III.

Серед своєї блищої пастви відомий був як дуже добра людина, великий безсеребленик та великий прихильник словян.

В часі перебування в 1927 р. Блаженнішого Митрополита Діонісія й Високопреосвященішого Архієпископа Алексія в Царгороді, в поїздку заступництва нашої Церкви на Схід, будучи приставлений пок. патріярхом Василем III стояти при делегації, назавжди залишив по собі память щирого, любезного, лагідного й чутливого господаря.

В своїй діяльності первосвятительській стояв за необхідністю як можна скоршого скликання Вселенського Собору, за найбільш ретельне збереження непорушности догматів Православної віри й скріплення авторитету Церкви, для чого багато попрацював. Лише в останніх днях перед смертю покликав до життя учену комісію для перевірки літургичних текстів.

Господи, в царстві Твоїм упокой його душу!

Ромуни про українських священників Буковини. В румунській газеті „Курентул“, що виходить у Бухарешті, один румунський священник з Буковини про своїх українських колег так пише: „Українські священники підбурюють населення проти календарної реформи, саботують румунські патріотичні маніфестації та явно зневажають румунську державу й нарід“. А далі заповідає, що румунські священники вишлють до митрополита Вісаріона миморіяд, у якім будуть домагатися, щоб: 1) скасувати респорядок дієцезіяльної ради, який дозволював відправляти богослуження частинно в румунській і частинно в церковно-словянській мові та перевести безоглядну румунізацію літургії; 2) піддати українських священників строгим іспитам із румунської мови; 3) священників, яким докажуть ірредентську діяльність, перенести до чисто румунських парохій; 4) на вакантії парохії призначувати виключно румунів; 5) протепопів (деканів) української національності заступити румунами.

Лице хама. 24 грудня мин. р. у вечір вілійний, коли християнські народи Європи, що святкують Різдво Христове по нов. ст., засіли родинами до св. вечері, а радіо-надавчі станції Західньої Європи передавали співи коляд та других побожних пісень на честь народженого Христа, московська станція С. С. С. Р. ім. Комінтерна слала по світу жахливо блюзнірські вірші під наголовком „Новий завет без ізяну — євангеліє Беднаво Демяна.“—Демян той дійсно бідний... на розум і недаром кінчив самогубством. А „Грядучий хам“, про якого писав колись Д. Мережковский, уже прийшов і засідає навіть при столі Ліги Націй.

„Богословська“ карера. „Последнія Новости“ подали цікаву вістку з Білгороду. Якось Александро Николоава почала свою кареру з того, що „доказала“, ніби Ісус Христос був єгиптянином. На вістку про це старий митрополит Антоній казав подати йому зміст того твору, а перечитавши написав на нім коротку, але виразну оцінку: „Дурна“. Та Николоава не стратила охоти до Богословії і оповістила афішами про нову свою лекцію про „Юду біблійного і Юду Ганессі“. І все те відбувається в „Домі руской культури“, вибудованім на ощадностях з допомогою емігрантам з Росії, що їх видавала Югославія.

„Жив, жив курилка“. Не так ще давно один з українських євангеліків, Яків Кравчук, відправляв у Луцьку, в німецькій кірсі, „урочисті“ богослуження в українській мові, на які вчашали, шукаючи нових богів, і ті з української інтелігенції, які не ходили до власної Чеснохресної Брацької церкви. Той же Кравчук робив заклоти у Ківерцях, парафії о. протопресв. П. Пашевського, після чого зневажано було о. Пашевського у „Стязі“—органі укр. євангеліків (аугсб. іспов.). Як потім виявилось, той проповідник „нової укр. церкви“, б. православний, побував вже в уніятах. Через де-який час після своїх „успіхів“ на терені Луцька Кравчук зголосився до Волинської Єпархіяльної влади, просячи прийняти його назад до Православ'я, але з висвяченням у священники. Розуміється, що на прийняття його, як заблуканої вівці, була згода, але у висвяченні було йому відмовлено. Скоро після того він зник з терену Луцького; проповідував „нову укр. церкву“ якийсь час на Володимирському терені, а далі не стало його й там.—Нині чуємо, що Яків Кравчук в осени мин. року опинився в Празі Чеській та домагався там у православного архієпископа висвячення у священники. Не діставши того сану в Празі, повернув до Польщі. Якої ще далі „реформації“ можна чекати від таких „проповідників“?

Українська Бібліотека в Луцьку. В Луцьку в грудні м. року відчинено для прилюдного користування Українську Бібліотеку. Бібліотека міститься в помешканні клубу „Рідна Хата“.

Видання творів Т. Шевченка. Вийшов недавно III том творів Т. Шевченка у виданні Українського Наукового Інституту у Варшаві. Том III містить поезії, писані Шевченком у добу найбільшого розквіту його таланту, в 1843—1847 рр. Супровідні статі пп. Зайцева, Маланюка, Дорошенка й Смаль-Стоцького всебічно освітлюють цю добу творчости поета. Є це вже пятий том з намічених 16-ти у виданні Укр. Наук. Інституту.

Памятник бл. п. С. Петлюрі. Відомий український мистець-різбар Ємець працює над великим памятником Головному Отаманові військ У. Н. Р. С. Петлюрі. Памятник зображає Симона Петлюру в моменті, коли падає він ранений кулею

большевицького агента Шварибарда. Ємець власним коштом будує цей художній історичний твір. Памятник має бути поставлений на могилі бл. п. Отамана Петлюри в Парижі.

Помер Модест Менцінський. 12 грудня с. р. в Стокгольмі помер український славний оперовий співак Модест Менцінський. Покійний був знаменитим виконавцем опер Вагнера. Співав довго в Кельні та інших німецьких містах. Пізніше перенісся до Стокгольму в Швеції, де був першим співаком-вагнерівцем у королівській опері. У нас відомий був Менцінський як незрівняний виконавець творів Лисенка й Людкевича.

Смерть вбивників о. Пятаченка. В Ковлі коло залізничного двірця поліція зустріла двох членів ОУН: Никитюка та Силюка. Вони, побачивши поліцію, зачали стріляти й втікати. Тоді поліціанти застрілили обох втікачів. Никитюк і Силюк мали вбити в літі с. р. двох поліціантів, одного коменданта постерунку й православного священика Пятаченка.

Крадіж з реліг. «переконавання». В Тернополі дві сектантки викрали з монастирської церкви Св. Тайни, хоругви й килими. Святотацтва доконали з «переконавання».

Большевики не щадять і євангеліків. У Східній Карелії большевики зі 120 протестантських церков залишили тільки одну. Тільки два пастори осталися в Карелії, решта на Соловках. Большевики виселили около 160.000 карельських фінляндців на Сибір.

ОГОЛОШЕННЯ.

Від Волинської Духовної Консисторії цим оголошується, що до Консисторії вплинуло прохання від Афанасія Степалюка, мешк. м. Здолбунова: вул. Пільсудського № 22, про розв'язання його шлюбу з дружиною Анною у наслідок її невідомої відсутності.

Духовна Консисторія просить всіх осіб та інституцій, що мають відомости про місце перебування Анни Степалюкової, повідомити Консисторію.

Від Волинської Духовної Консисторії цим оголошується, що до Консисторії вплинуло прохання від Стефана Корося, мешк. м. Луцька: вул. Краковська № 36, про розв'язання шлюбу з дружиною Юзефою у наслідок її невідомої відсутності.

Духовна Консисторія просить всіх осіб та інституцій, що мають відомости про місце перебування Юзефи Корось, повідомити Консисторію.

Адреса Редакції:

**m. Krzemieniec, Wołyński Konsystorz Duchowny.
Redakcja dwutygodnika „Cerkwa i Narid”.**

ПЕРЕДПЛАТА: річна 8 зл., піврічна 4 зл., квартальна 2 зл., місячна 80 гр. Окреме число—40 гр.

ОГОЛОШЕННЯ: ціла сторінка—25 зл., $\frac{1}{2}$ стор.—15 зл., $\frac{1}{4}$ стор.—8 зл., $\frac{1}{8}$ стор.—5 зл.
Дрібні оголошення по 10 гр. за слово.

Гроші надсилати на conto чекове Волинської Духовної Консисторії — П. К. О. № 140.288, або переказами на адресу:
m. Krzemieniec, Wołyński Konsystorz Duchowny.

Видавець — *Волинська Духовна Консисторія.* Відп. редактор — *В. Жданський.*

Drukarnia W. Świka w Krzemieńcu.